

Romani terveystalvelujen asiakkaana.

Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö

Hämeen Ammattikorkeakoulu Visamäki

Kevät 2019

Teemu Mäkelä & Matti Lehtimäki

Sairaanhoidajan tutkinto-ohjelma
Hämeen Ammattikorkeakoulu, Visamäki

Tekijä 2019	Teemu Mäkelä & Matti Lehtimäki	Vuosi
Työn nimi	Romani terveystalvelujen asiakkaana	
Työn ohjaaja/t	Tiina Hartikainen	

TIIVISTELMÄ

Tämän kuvailevan kirjallisuuskatsauksen tarkoituksena on koota yhteen opinnäytetyöhön tietoa romaneiden kulttuurista ja eri seikoista liittyen aiheeseen romani terveystalvelun asiakkaana. Opinnäytetyön tehtävänä on antaa tietoa romanien kulttuurillisten asioiden vaikutuksesta terveystalvelujen käyttöön ja romanien suhtautumisesta terveystalveluihin. Opinnäytetyö myös antaa hoitajille apukeinoja kohdata romanit ja romaniperheet terveystalveluissa sujuvasti ja auttaa hoitajia ymmärtämään romanikulttuuria. Opinnäytetyössä käsittelemme romanien historiaa Suomessa ja maailmalla, romanien uskomuksia, kulttuuria, tapoja ja suhtautumista terveystalveluihin.

Keskeisimpiä tuloksia työssämme ovat että, romanit ovat perinteisesti eläneet kiertolaiselämää ja he ovat kokeneet rankkaa syrjintää ja vainontaa kaikkialla. Tämä on vaikuttanut myös heidän kulttuurinsa kehitykseen, tapoihin ja uskomuksiin, myös terveystalveluita kohtaan. Romaneiden terveydentila on heikompi verrattuna kantaväestöön ja he käyttävät terveystalveluita vähemmän kuin muu väestö. Romanit suhtautuvat epäilevästi auktoriteetteihin ja hoitohenkilökuntaan. Tämän vuoksi on erittäin tärkeää muodostaa hyvä ja luottamuksellinen hoitosuhde romanien kanssa. Romaneista on paljon erilaisia stereotyyppioita ja haluamme opinnäytetyössä antaa oikeaa tietoa hoitajille luulojen sijaan.

Avainsanat romani, terveystalvelut, kulttuuri, kuvaileva kirjallisuuskatsaus

Sivut 32 sivua, joista liitteitä 2 sivua

Degree Programme in Nursing
Hämeenlinna University Center

Author Teemu Mäkelä & Matti Lehtimäki 2019

Subject Roma as a Health Center Patient

Supervisors Tiina Hartikainen

ABSTRACT

The purpose of this Bachelor's thesis was give a glimpse of the Roma culture, their general approach towards healthcare, as well as habits, beliefs and attitudes in using healthcare services and treatments provided by the social wealth fare system. The overall goal was getting a thorough understanding of how the cultural background of the Roma impact their usage of basic healthcare services. In addition to this, the thesis aimed to give nurses some practical tools enabling their communication with those of a Roma background by offering them an efficient amount of information related to the culture and beliefs of Roma families. In the Bachelor's thesis the history of the Roma in Finland and the world, Roma beliefs, culture, customs and their approach to healthcare were discussed.

The outcome of the Bachelor's thesis was to get proper understanding, that the Roma have traditionally been living a traveler life and they have been going through constant discriminations. This has been influenced by their culture, customs and their beliefs about healthcare. The Roma had more illnesses compared to the main population, and they used less healthcare services than main population. The Roma were suspicious towards authorities and healthcare professionals. Therefore, it was very important to establish a good personal connection with the Roma. There were many stereotypes about the Roma, and with this thesis the authors aim to break them by collecting and providing only factual information.

Keywords roma, healthcare, culture, literature review

Pages 32 pages including appendices 2 pages

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	ROMANIKULTTUURI	2
2.1	Romanien historiaa	3
2.2	Suomen romanit.....	5
2.3	Kulttuuri ja yhteisö	7
2.4	Tavat ja uskomukset.....	8
2.5	Koulutus.....	9
2.6	Asuminen.....	10
2.7	Puhtauskäsitkset.....	11
3	ROMANI TERVEYSPALVELUIDEN ASIAKKAANA	12
3.1	Lääkärin vastaanotolla	13
3.2	Hoitotoimenpiteet.....	15
3.3	Sairaalassa	15
3.4	Äitiyspalvelut.....	16
3.5	Kouluterveydenhuolto	17
3.6	Ikääntyminen, saattohoito ja kuolema	17
4	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS.....	19
4.1	Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja ohjaavat kysymykset	19
4.2	Kirjallisuuskatsaus	20
4.3	Kuvaileva kirjallisuuskatsaus	21
4.4	Tiedonhaku.....	23
4.5	Eettisyys ja luotettavuus	25
5	OPINNÄYTETYÖN TULOKSET	27
5.1	Miten romaniastakas käyttää terveyspalveluita?	27
5.2	Minkälaisia asenteita romaniastakkailla on terveyspalveluita kohtaan?.....	28
5.3	Jatkotutkimusehdotukset.....	28
6	POHDINTA.....	29
7	LÄHTEET.....	31

1 JOHDANTO

Romanit ovat perinteisesti eläneet laajennetuissa perheissä, joihin kuuluu muun muassa isovanhemmat, serkut ja muut lähisukulaiset. Perhe ja suku ovat heille hyvin tärkeässä roolissa. Romaneilla on monia sääntöjä ja uskomuksia, jotka ohjaavat heidän elämäänsä. Näihin kuuluvat esimerkiksi erilaiset tarkat siisteyskäsitteet, häveliäisyyskäsitteet ja he suhtautuvat usein terveyspalveluihin varautuneesti. Romaneihin liittyy paljon erilaisia uskomuksia ja stereotyyppioita ja tavoitteenamme opinnäytetyössä on antaa terveydenhuollon ammattilaisille työkaluja ja tietoa romanien kohtaamiseen. Kulttuurin tuntemus auttaa ymmärtämään romaneita ja parantaa hoitosuhdetta. Romaneita on kautta historian vainottu ympäri maailmaa, mutta nykyään heidän tilanteensa on parantunut monin tavoin. Suomessa romaneita on asunut noin 500 vuotta. Romaneiden terveys on heikompaa suhteessa valtaväestöön, johtuen lähinnä kulttuurillista syistä, joista kerromme tarkemmin opinnäytetyössämme. He myös käyttävät terveyspalveluita harvemmin. (STM n.d.)

Käsitteellä terveydenhuolto tarkoitetaan niitä kaikkia sektoreita terveydenhuollon saralla, jotka osallistuvat potilaan hoitamiseen ja kuntouttamiseen. Terveydenhuollon tavoitteena on ylläpitää ihmisten terveydentilaa ja edesauttaa työ- ja toimintakyvyn säilymistä. Tästä vastaava organisaatio on sosiaali- ja terveysministeriö, joka toiminnallaan valmistelee lainsäädäntöä ja terveyspolitiikkaa ja yhdessä Valviran kanssa ja seuraa sen toteuttamista (STM n.d.)

Terveyspalvelut jaotellaan useimmiten erikoissairaanhoidon ja perusterveydenhuollon. Erikoissairaanhoidon kattaa kaikki ne erikoisosaamisen alueet, joilla on tietyn alan asiantuntijoita, jotka ovat perehtyneet tarkemmin yksittäisiin ongelmiin. Perusterveydenhuolto puolestaan on kunnan ylläpitämä ja sen tarkoitus on väestön terveydentilan edistäminen, seuranta ja erilaisten palvelujen tuottaminen. Erikoissairaanhoidon tapahtuu useimmiten isoissa yksiköissä, kuten sairaalassa. Perusterveydenhuolto on puolestaan terveyskeskuksissa. (STM n.d.)

Terveyspalvelujen tarkoituksena on kohdella kaikkia ihmisiä tasa-arvoisesti ja kunnioittaa jokaisen omaa identiteettiä ja taustaa. Lääketieteelliset syyt ovat ainoa asia, millä on vaikutusta tehtäessä hoitopäätöksiä. Lisäksi jo perustuslain yhdenvertaisuussäännössä sanotaan, että riippumatta henkilön asuinpaikkakunnasta tai rahatilanteesta, hän on oikeutettu saamaan riittävät terveyspalvelut. (Valvira 2008.)

Toteutimme opinnäytetyön kuvailevana kirjallisuuskatsauksena ja keräsime tietoa paljon eri suomen -ja englanninkielisistä lähteistä. Kuvailevalla kirjallisuuskatsauksella saadaan selville mitä tiedeyhteisössä ollaan

tutkittu asiasta ja sen tarkoituksena on tehdä kriittistä ja neutraalia yhteenvetoa tutkitusta tiedosta.

2 ROMANIKULTTUURI

Romani määritellään kiertolaiseksi, joka vaeltaa tai kulkee päämääränään löytää elämän tarkoitus. Romania ei voida erotella tiettyyn lokeroon, vaan jokaisella kiertolaisella on omat tavat ja uskomukset. Kiertolaiset elävät laajennetuissa perheissä, joihin kuuluu ydinperheen lisäksi usein isovanhemmat, serkut, pikkuserkut, sisarukset ja muut lähisukulaiset. Lisäksi kulttuurissa vaikuttavat monet kirjoittamattomat säännöt, kuten kodin ja asuinympäristön siisteys ja terveystalouteen suhtautuminen varauksella ja sitä välttäminen viimeiseen asti. (Heaslip 2015, 22-24.)

Romanien kiertolaisen elämään on ollut selkeitä syitä havaittavissa. Useimmiten ne ovat olleet kytköksissä pakeroon tai toimeentuloon. Joidenkin romanien oli pakko pysyä paikoillaan, sillä viranomais määräykset saattoivat näin määrätä. Lisäksi eri suvut keskenään tulivat toimeen vaihtelevasti ja näin ollen oli löydettävä paikka, jossa voisi rauhassa asua. Kaikki kiertolaiset eivät ole romaneja, eivätkä kaikki romanit kiertolaisia. Useimmiten romanien identiteettiä kuvaa kiertolaisen elämä, mutta sillä voidaan tarkoittaa myös sitä, että romani elää kiertolaiselle tyyppillistä elämää myös ollessaan paikoillaan. (Romanit 2015, 14, 73.)

Jo perustuslaissa on määritelty selkeästi suomen romanien oikeus kulttuuriin. Se sisältää oikeudellisen suojan ylläpitää ja kehittää omaa kieltänsä ja kulttuurin harjoittamiseen. Toisin sanoen, muiden kulttuurien tulee myös kunnioittaa romanikulttuuria ja kohdella sitä yhtenä kulttuuritaustana muiden joukossa, ei yhtään sen vähempänä kuin muitakaan kulttuureja. Tällä hetkellä romanikulttuurin sanotaan elävän murroksen keskellä. Suurin syy murrokselle onkin siinä, että nyky-romaninuoressa tuntuu kasvaneen erilleen omasta kulttuuriperinnöstään enemmän valtavirtakulttuurin suuntaan. Tämä onkin huolestuttavaa kulttuurin katoamisen pelon ja perinteiden muuttumisen takia. Siksi onkin toivottu romaniväestössä erilaisien kulttuurikeskusten perustamista romanikulttuurin vahvistamiseksi. (Toivanen, R. 2012, 3-4.)

Romaneihin on alun alkujaankin lyöty rikollisen leima, vaikka keskimäärin romanit tekevät paljon vähemmän rikoksia perusväestöön verrattuna. Käsitteiden muuttuminen on edelleen ihmisillä vaikeaa ja edelleen romanit ja romanialaiskerjäläiset luokitellaan samaksi heimoksi. Romanit tulevat Intiasta, kun taas romanialaiskerjäläiset useimmiten Romaniasta. (Romanit 2015, 63.)

Yleisen ennakkoluulon mukaan romanit syyllistyvät rikoksiin ja tätä stereotyyppiä lisää median kertomukset. Romanit saattavat saada eriarvoista kohtelua poliisilta ja on kertomuksia, että romaneita on pidätetty ilman syytä, pysäytetty jatkuvasti ja kuulusteltu. Eriarvoinen kohtelu ja huomio poliisilta on johtanut muun muassa lehdistön ennakkoluuloisiin kirjoituksiin ennen edes tuomion antamista. (Allen & Adams 2012, 20.)

Romanien kulttuurissa taiteella on ollut suuri merkitys jo vuosisatojen ajan. Romanit ovat useimmiten taiteellisesti lahjakkaita ja heidän mielikuvituksensa on vailla vertaa. Kuvataiteessa romanien suosituimpia aiheita ovat olleet usein kädestä ennustamisen kuvauksia tai erilaisten korttipelirinkien kuvaamista, jolloin haluttiin esitellä romanikulttuuria kantaväestölle kuvien avulla. (Romanit 2015, 146-147.)

2.1 Romanien historiaa

Romanikansan historia on ollut todella pitkä ja dramaattinen. Romanikansaa on elänyt pitkin Eurooppaa lähes 1000 vuotta. Suurimmat tuhot romanikulttuurille ovat aina olleet valtaväestön tuhoamis- ja hävittämishalut, sekä sulauttamisvaatimukset. Romaneilla ei ollut mitään ihmisoikeuksia aikojen alussa. Alun perin romanit lähtivät liikkeelle Intiasta 1000-luvun alussa. Romanit ovat aina olleet rauhaa rakastava kansa, joten romanikansa lähti sotaa pakoon etsimään rauhallisempaa asuinympäristöä. (Opetushallitus 2012, 8.)

Romanit tulivat Eurooppaan 1300-luvun tienoilla. Euroopassa vallitsi siihen aikaan säätyjärjestelmä, johon romanilaiset eivät sopineet erilaisuutensa ja omaleimaisuutensa takia. Romanilaisia alettiinkin vainota vääräuskoina kerettiläisinä ja heitä karkotettiin useasta maasta Euroopassa. Heitä vainottiin jopa toiseen maailmansotaan asti. Toisen maailmansodan aikana jopa 600 000 romanita tuhottiin ja useasta maasta jopa kaikki romanikulttuuri ja ihmiset katosivat. Näistä maista esimerkkinä Viro ja Liettua. (Opetushallitus 2012, 9.)

Vaikka romaneita on ympäri maailmaa, ovat he silti marginalisoitua ihmisryhmää yhteiskunnassa. Heidät harvoin hyväksytään osaksi yhteiskuntaa maantieteellisesti tai sosiaalisesti asuinpaikasta tai heidän teoistaan huolimatta. Tämä johtuu osaksi siitä, että romanien historiaa ei löydy yleisesti ihmisten tiedossa olevasta historiasta. Romanien tullessa Eurooppaan heidät tunnettiin ympäri maanosaa eri nimillä riippuen missä he asuivat. Kuitenkin useimmiten heidät on lainsäätäjien toimesta laitettu samaan kulkurien kategoriaan heidän hallitsemisensa helpottamiseksi. (Taylor 2014, 7, 11-12.)

Erilaisia variaatioita englannin kielisestä sanasta "gypsy" on tavanomaisesti käytetty kuvaamaan romanien yhteisöjä halventavalla tyyllillä. Uudemmat romaniaktivistit ovat puhuneet sen puolesta, että sanaa "gypsy" ei enää käytettäisi, vaan otettaisiin puolestaan käyttöön sana yksilöä kuvaamaan "Rom" ja yhteisöä kuvaamaan puolestaan sana "Roma". (Taylor 2014, 12.)

Nykyään on yleisesti tunnustettu, että ensimmäiset romanien ryhmät saapuivat luoteis-Intiasta. Sieltä he lähestyivät Persian suuntaan ja sekoittuivat muihin ihmisiin. Tästä he ovat levittäytyneet Ottomaanien ja Bysantien valtakuntien mukana edemmäksi länteen ja siitä kohti Eurooppaa keskiajalla. 1800 -luvun lopulla kaakkois-Euroopasta muutti massoittain romaneita Atlantin toiselle puolen. Samaa tapahtui myös toisen maailmansodan aikoihin. (Taylor 2014, 19.)

Tutkijat 1700 -luvulla huomasivat yhteneväisyyksiä romanien ja intialaisten kielten kesken. Romanikansat muodostuivat hiljalleen enemmänkin Intian ulkopuolella aikojen saatossa. Romanikansojen aikaista historiaa on vaikeaa tutkia, koska kansoja on yhdistynyt ja siirtynyt eri paikkoihin ajan kuluessa. Historioitsijat ovatkin käyttäneet kielitieteen ja geneettisen tutkimuksen yhdistelmää saadakseen parempaa kuvaa romanikansojen alkuvaiheista ja niiden liikkeistä. Dna tutkimusten avulla on saatu varmistettua, että aikaiset romaniryhmät ovat alun perin kotoisin luoteis-Intiasta noin 1500 -vuotta sitten. Näiden tutkimusten avulla on saatu myös selville, että romanit ovat asuneet kauan Balkanilla, koska heidän geeninsä ovat sekoittuneet muihin kansallisuuksiin. Romaneilla, jotka asuvat enemmän lännessä on vähemmän geneettistä sekoittumista ja he ovat asuneet siellä vähemmän aikaa. Nämä tiedot ovat ristiriidassa sen käsityksen kanssa, että romanit pariutuvat ja lisääntyvät vain "omiensa" kanssa. (Taylor 2014, 20-21.)

On voitu kielitieteellisesti osoittaa, että romanikieli pohjautuu muinaiseen Intian Mundo-kieleen ja kulttikielenä pidettyyn sanskritiin. Siitä on myös vuosisatojen ajan väitelty, ovatko kaikki romanit lähtöisin Intiasta vai ei. Euroopan romanit eivät ainakaan tunnusta olevansa lähtöisin Intiasta täydellä varmuudella. (Romanit 2015, 21.)

Useimmiten kirkko harjoitti ja johti useimmiten vainoja, joilla romaneita vainottiin ja syrjittiin vuosisatojen ajan. Tästä johtuen romanikansalla on aika ajoin ollut vaikeuksia suhtautua uskontoon ja kirkkoon samalla tavalla kuin perusväestöllä. Romaniyhteisössä uskotaankin sen vuoksi näkymättömään hyvään "Jumalaan" ja myös pahan "Bengin" olemassaoloon. (Romanit 2015, 58–59.)

Englannin romaneista on merkintöjä historian kirjoissa vuodesta 1502 ja he ovat säilyttäneet tunnusomaiset kulttuurinsa piirteet. Siitäkin huolimatta, että tasa-arvo on lisääntynyt laissa, romanit edelleen taistelevat

kulttuurinsa selviytymisen puolesta. Tästäkin huolimatta he edelleen kokevat systemaattista yhteiskunnasta ulkopuolelle jättämistä. (Allen & Adams 2012, 5.)

1500 -luvulla Isossa-Britanniassa romanit olivat aluksi tervetulleita ja heidät nähtiin hyödyllisenä työvoimana. Tämä hyväksyntä oli kuitenkin lyhytaikaista ja heitä pidettiin uskonnollisten johtajien mielestä vääräuskoisina. Yleinen viha heitä kohtaan johti romanien vastaisiin lakeihin ja vuonna 1562 oli laitonta olla romani ja siitä rangaistiin kuolemalla. 1572 uusi laki salli romanilasten huostaanoton. Tämä johti siihen, että romanit asuivat kaukana muista ihmisistä omissa yhteisöissään. Historian kirjoista voi nähdä, että eri puolilla Eurooppaa tavoitteena oli romanikulttuurin tuhoaminen. Romanit ovat kierrelleet maata pitkään ja ovat tehneet muun muassa maataloustöitä, työskennelleet kanaaleissa ja viihdyttäneet ihmisiä eri tavoin. He ovat saaneet elantonsa tavaran myynnillä, hevosten myynnillä, käsitöillä ja niin edelleen. (Allen & Adams 2012, 11.)

Toisen maailmansodan aikana natsit veivät romaneita keskitysleireille ja romanien holokausti on hyvin dokumentoitu fakta. Samaan aikaan Britanniassa hallitus antoi karavaanialueita romaniperheille, joiden jäsenet taistelivat sodassa tai työskentelivät maalla. Sodan jälkeen nämä alueet jälleen suljettiin muusta yhteiskunnasta ja romanit joutuivat taas asumaan pienissä yhteisöissään kaukana muusta asutuksesta. Sodan jälkeen tapahtuneen teollistumisen myötä ja teollisuuden ja maatalouden sääntelyn myötä romanien työmahdollisuudet perinteisten töiden parissa vähenivät. Tämän vuoksi romaneista tuli entistä enemmän työväestön ulkopuolista. Viime aikoina eri romaniyhteisöt ovat luoneet erilaisia kampanjoita ja organisaatioita, joiden tarkoituksena on lisätä tietoisuutta ja hyväksyntää romanien kulttuurista ja antaa heille poliittista tunnustusta. (Allen & Adams 2012, 11-13.)

2.2 Suomen romanit

Suomen romanit ovat osa suomalaista kieli- ja kulttuurivähemmistöä. He ovat asuneet suomessa jo yli 500 vuotta. Euroopan noin 10-15 miljoonasta romanista suomessa arvioidaan elävän 10 000 henkilöä. He kuuluvat pääosin luterilaiseen kirkkoon ja heillä on samat perusoikeudet, kuin kenellä tahansa suomalaisella. Romanien tulo suomeen on merkintänä historiassa jo 1500-luvulla. Ruotsi-Suomen hallituksen kielteinen kanta Romaneita kohtaan johti siihen, että romaneita ei kastettu, vihitty tai edes haudattu kirkollisesti. Vasta Venäjän alaisuudessa romaneita alettiin niin sanotusti sulattaa yhteiskuntaan. (Minority Rights Group Finland 2012, 53, 56.)

Suomen itsenäistyttyä vuonna 1917 säädettiin perustuslaki. Perustuslaissa vuonna 1919 myös romanit saivat perus kansalaisoikeudet valtaväestön tapaan. Tämä oli suuri askel romanien historiassa. Suomen romanit ovat

osallistuneet sotiin ja antaneet oman panostuksensa ja uhrinsa Suomen itsenäisyyden puolesta. Onkin siis tärkeä muistaa, että myös romanikulttuuri on vaikuttanut omalta osaltaan Suomen historiaan. (Opetushallitus, 2012, 7, 9.)

Romanikieli, joka on läpi vuosisatojen ollut uhanalaisena, on silti onnistunut säilymään. Vaikkakin kielessä on nykypäivänä monia murteita kuultavissa riippuen asujan seudusta, perussanasto on onnistunut pysymään samana. 1960- ja 1970 -luvuilla huomattiin romanipiireissäkin nuoremman sukupolven käyttävän omaa kieltänsä entistä vähemmän. Romanikielen isoin ongelma olikin se, että romanikieli oli ollut tähän asti vain puhuttua kieltä ja sitä ei juurikaan ollut tallennettu kirjalliseen muotoon. Vasta vuonna 1995 Suomen perustuslaissa romanikieli tuli viralliseksi Suomen vähemmistökieleksi ja sai sen ansaitsemansa oikeuden. (Minority Rights Group Finland 2012, 56, 58.)

Romaneita on asunut suomessa jo 500 vuoden ajan. Toisin kuin luullaan romanit osaavat sujuvasti kommunikoida suomen ja joissain tapauksissa jopa ruotsin kielen avulla. Romanikieltä käyttää siis nykypäivänä enää pieni osa romanilaisväestöstä. Tosin romanien suomen kielessä löytyy suuriakin eroavaisuuksia verrattuna suomalaiseen kantaväestöön. Suomessa asuvan romanin tullessa kouluun, on sanottu, että romanilapsi ymmärtää opetusta suomen kielestä vain n. 60 prosenttia. Yksi selitys tälle lienee se, että romanikieli on vain romanikansan keskuudessa käytetty kieli ja siitä puuttuu esimerkiksi lääketieteen, uuden teknologian ja yhteiskuntatieteiden sanastoa. (Viljanen, Hagert ja Blomerus. N.d.)

Suomessakin tunnettuja politikkoja on toiminut romaniasian neuvottelukunnossa. Tästä hyvänä esimerkkinä vihreiden poliitikko Pekka Haavisto, joka vuosina 2008–2013 oli romaniasian neuvottelukunnan puheenjohtajana. Hän omalta osaltaan kehitti romanikieltä kirjalliseen muotoon ja näin avitti romanien identiteetin vahvistumista ja itsearvostuksen nousemista. (Romanit 2015, 9.)

Johtuen suullisesta perinteestä, useimmiten ei-romanit ovat muuttaneet suullisen perinnön kirjalliseen muotoon. Useimmiten tällaiset teokset ovat olleetkin enimmäkseen kuvailevia ja kaunistelevia teoksia romanien elämästä. Puolestaan vähemmän romanien itse kirjoittamissa kirjoissa puolestaan nähdään selkeä kaunistelematon versio elämästä. (Romanit 2015, 20.)

2.3 Kulttuuri ja yhteisö

Romanikulttuuri rakentuu perheen yhteisön ja laajemmassa käsityksessä olevan suvun ympärille. Laajennettuun sukuun kuuluu yleensä isovanhemmat ja sedät ja tädit perheineen, joskus jopa pikkuserkutkin. Kulttuuri korostaa ihmissuhteiden läheisyyttä, vanhojen perinteiden vaalimista ja toisistaan huolehtimista. Romanikulttuurin säilyminen läpi vuosisatojen, on osoitus sitkeydestä ja periksiantamattomuudesta. Erilaisuus on rikkautta ja romanikulttuurin monet hienot vivahteet antavat Suomelle omaleimaisuutta. (Minority Rights Group Finland 2012, 63, 67.)

Lääkärilehti kertoo romanien kulttuuriin kuuluvan, että lääkäriin mennään yleensä vasta vakavan sairauden tullessa. Eräs syy tähän on pelko joutumisesta sairaalaan ja tämä myös tarkoittaa tiiviin yhteisön kulttuurissa eroa yhteisöstä. Sairaalaan menon pelkoon vaikuttaa myös sairauden vakavuus ja kuoleman mahdollisuus. Viljanen ja kumppanit toteavat romanien sairastavuuden olevan suurempi eri maissa verrattuna alkuperäisväestöön ja eliniänodotteen olevan lyhyempi. Tämä saattaa osaltaan johtua siitä, että romanin tietämys terveydenhuollon palveluista on selvästi heikompi verrattuna kantäväestöön. (Lääkärilehti 2008; Viljanen, Hagert ja Blomerus. N.d.)

Romaneilla on tiettyjä häveliäisyystapoja, joihin sisältyy se, että muiden romanien nähden vähissä vaatteissa esiintymistä vältetään. Myös sairaalassa monet romanit haluavat pitää omat vaatteensa. Raskautta myös saatetaan peitellä mahdollisimman pitkään ja luultavasti neuvolaan meno ei edes käy mielessä. Eri sukupolvien välillä ei käydä keskustelua seksuaalisuudesta, parisuhteesta, raskaana olemisesta, synnyttämisestä, eikä muutenkaan ihmisen ruumiillisista toiminnoista. (Lääkärilehti 2008.)

Perheen romani perustaa yleensä melko nuorena. Vanhemmille ei kerrota seurustelusta ja vanhempien romanien kanssa pariskunnat eivät edes istu vierekkäin tai koskettele toisiaan. Vanhemman romanin läsnä ollessa intiimeistä asioista ei puhuta ja iästä kysymistä ei yleensä pidetä sopivana. Lapsen iän kysymistä pidetään myös nolona, jos muita romaneita on paikalla. (Lääkärilehti 2008.)

Aikoinaan romaniväestöltä on koulutusperinne puuttunut kokonaan. Amatit opittiin vanhemmilta, jotka opastivat nuorempia työhön. Vaikka Suomessa koittikin yhteiskuntarakenteen muutos, romanikulttuuri kulki jäljessä ajasta. Siitä hyvänä esimerkkinä on se, että vielä 1960 -luvulla osa romaneista kulki edelleen vailla kotia talosta taloon. Työelämässä puolestaan entiset romanilaisten ammatit eivät enää tuottaneet mitään. Moni

joutuikin pohtimaan elämäänsä ja työuraansa uudelleen. Onneksi nykyajan Suomessa jokainen romani on voinut säilyttää identiteettistään niin työelämässä, kuin vapaa ajallakin. (Minority Rights Group Finland 2012, 60-61.)

Allenin ja Adamsin mukaan romaniyhteisöt jakavat yhteiset arvot uskossa perheen tärkeyteen ja yhteisöön. Yhteisöä pidetään tärkeänä käytännöllisen ja emotionaalisen tuen lähteenä. Romaniyhteisöt omistautuvat koko suvulle yli sukupolvien ja he odottavat, että vanhuksista huolehditaan. Suuret tapahtumat kuten, kastajaiset, häät, sairaus ja hautajaiset ovat heille tärkeässä asemassa ja sen avulla he voivat kokoontua suurien sukujen ja yhteisöjen kesken ja niiden avulla he vahvistavat kulttuuriaan. (Allen & Adams 2012, 24.)

Romaniyhteisöt eivät olisi selviytyneet vuosisatojen riistosta, elleivät he olisi ylpeitä romanijuuristaan. Yleensä pienen yhteisön selviytyminen vaatii kuitenkin ideologian, joka poissulkee joitain asioita perinteisestä yhteiskunnasta ja tätä voidaan pitää uhkana. Tämän vuoksi ”puhdasoppisuus” on tärkeää romaneille, että heidät nähdään täysivaltaisina jäseninä romaniyhteisöissä. (Allen & Adams 2012, 24.)

2.4 Tavat ja uskomukset

Romaniyhteisössä on erilaisia tapoja verrattuna valtaväestöön. Käytöstävat romanilaisessa kulttuurissa korostavat hyviä käytösmalleja ja kaikkien kanssa toimeen tulemistä. Siksi onkin harhakäsitys, että romani käyttäytyy huonosti yhteiskunnassa. Esimerkiksi ikäihmisten hoitaminen perheen kesken on ensisijainen ”kunnia-asia” romaneille. Ikäihmiset koetaan elämän viisautena ja heiltä saadaan paljon tietoa siirrettyä nuoremmalle sukupolvelle. Perheessä käytöstapoihin kuuluu muun muassa selkeä roolijako, mies on romaniperheen pää ja hankkii perheelleen toimeentuloa. Nainen puolestaan huolehtii kodin ja perheen hyvinvoinnista ja kasvattaa lapset yhdessä miehen kanssa. Romaniperhe kasvattaa lapsistaan vastuuntuntoisia ja itsenäisiä yksilöitä, jotka kunnioittavat omia juuriaan ja tapojaan. Romaniperhe kunnioittaa sielultaan suvaitsevaisia ja kansainvälisiä ihmisiä. (Minority Rights Group Finland 2012, 64-65.)

Pukeutuminen romanikulttuurissa noudattaa yhtenäisyyttä ja kunnioitusta romanilaista kulttuuria kohtaan. Näkyvin merkki tästä on romaninaisen puku. Jokainen romaninainen tekee ennen täysi-ikäistymistään päätöksen käyttääkö pukua vai ei. Jos nainen päättää olla käyttämättä pukua, hän kuitenkin saattaa kunnioittaa romanijuuriaan ja esimerkiksi kunnioittaa vanhempaa sukupolvea pukeutumalla siihen heidän läsnäollessaan. Tervehtiminen romanikulttuurissa hoituu yleensä, toisin kuin valtaväestöllä kätteleillä huutamalla kuuluvasti tervehdysten ovelta. Näin romani varmistaa, että jokainen huoneessa oleva varmasti kuulee tervehdysten. (Minority Rights Group Finland 2012, 65-66.)

Romanit ovat terveyspalvelujen käyttäjäryhmänä erilaisia, sillä romanikulttuuria leimaa vahvat häveliäisyystavat. Esimerkkinä tästä on se, että erikäluokan romanit eivät juurikaan puhu keskenään ruumiintoiminnoistaan tai sukupuoliasioista. Raskautta peitellään viimeiseen asti ja terveyspalvelujakin käytetään vain äärimäistapauksessa. Romaniyhteisön sisälläkin vallitsee niin sanottu moraali- ja oikeusnormisto. Jos romani tekee jotain laittonta, romaniyhteisö yhdessä päättää rangaistuksesta. Kunniakäsitys on erittäin suuressa arvossa, mitä romaniyhteisöön tulee. Siitä hyvänä esimerkkinä on tilanne, jossa romani on loukannut yhteisöään rangaistuksena, hän joutui muuttamaan muualle. (Opetushallitus 2012, 26, 28.)

Romaneilla on fatalistinen asenne terveysongelmiin, vaikka elämää uhkavia sairauksia tai kuolemaa ei hyväksytäkään. Kuolemanpelko yhdistetään syöpädiagnoosiin ja he kokevat tämän varmana kuolemantuomiona. Syöpään liitetään usein asenne, että mitään ei ole tehtävissä ja tämä vaikuttaa diagnoosin saamiseen. Tämä saattaa myös vaikuttaa syövän etenemiseen myöhäisvaiheeseen. (Cleemput, Ym. 2007.)

Romaneille seksuaalisuus on tabu ja siitä puhumista pidetään häpeällisenä. Kaikkeen seksuaalisuuteen liittyvästä ei puhuta vanhemman romanin kanssa. Tähän sisältyy muun muassa raskaus, ehkäisy, synnytys ja pienet lapset. Jos nämä asiat tulevat esille tavalla tai toisella, esimerkiksi televisiossa, kuuluu niitä hävetä vanhempien romanien nähden. Nuoremmat romanit saavat tietoa toisilta nuorilta romaneilta tai lukemalla itse. Tämän vuoksi riski väärinkäsityksiin on hyvin suuri. Vanhaa romaniamia ei niinkään sido samat seksuaalisuuteen liittyvät tabut, mutta hänen tehtävänsä on valvoa, että nuoremmat niitä noudattavat. Nainen nähdään vyörotöstä alaspäin saastaisena ja tämän vuoksi he käyttävät pitkää hametta. (Lääkärilehti 2001.)

2.5 Koulutus

Vuodesta 1994 opetushallituksen alaisuudessa toiminut romaniväestön koulutusyksikön tavoitteena on lisätä romaninuorten koulutusta ja yleissivistyksen kasvua. Edelleen nykypäivänä, vaikka kehitystäkin on hurjasti tapahtunut, romaniväestön tietotaidot asioista ovat edelleen alhaisemmalla tasolla kantaväestöön verrattuna. Romaniväestön koulutusyksikön selvityksen mukaan isoimmat syyt romaninuorten huonoon tietotaitoon olivat; peruskoulun keskeytykset, liialliset poissaolot ja liian helposti erityisluokkiin siirretty romaninuori. (Opetushallitus 2012, 14.)

Romanikielen opetus kouluissa on yleistynyt vasta 2000-luvulla ja se tutkiminen ja kehittäminen jatkuvat yhä edelleen. On tärkeää huomioida, että

romanikielestä usein puuttuu esimerkiksi tekniikan, lääketieteen ja peruselämiseen liittyviä sanoja. Näiden sanojen puuttuminen saattaa vaikeuttaa romaninuoren oppimista ja asioiden ymmärtämistä. (Romanit 2015, 35.)

Vaikeimpina kohtina romaninuorille koulunkäynnissä pidetään niin sanottuja nivelkohtia koulunkäynnissä. Niillä tarkoitetaan tilannetta, jossa koulu aloitetaan, yläasteelle siirrytään tai ammattia aletaan mieltä. Jos alakoulu on mennyt romaninuorella rimaa hipoen, on vaarana, että yläasteella opetuksen vaikeutuessa koulu keskeytyy. Toisena kriittisenä asiana romaninuorille on etenkin puhutun yleiskielen ja romanikielen erilaisuus. Romaninuoren kielestä saattaa puuttua laajoja osia tiettyjen aihepiirien sanastoista ja tämä vaikeuttaa oppimista jo ennestään. (Opetushallitus 2012, 15-16.)

Romanit ovat suurimmassa riskissä jäädä koulutuksen ulkopuolelle. Tämä johtuu suurilta osin siitä, että palvelut ovat suunniteltu valtaväestölle ja kulkurielämäntapa ja toisten kulttuurien arvojen tunnistaminen on heikkoa. Usein tapahtuvilla muutoilla paikasta toiseen on myös suuri vaikutus lasten koulutukseen, koska koulutus keskeytyy aina kun muuttoa tulee. Historiallisesti romanilapsille ei ole ollut mahdollisuutta osallistua koulunkäyntiin, koska se ei ole sopinut yhteen liikkuvan elämäntyylin vuoksi tai koulutuksesta vastaavat ovat syrjineet romaneita koulutuksessa. (Allen & Adams 2012, 17.)

Nykypäivänä suurin osa romaniperheiden vanhemmista haluavat lapsensa käyvän peruskoulun oppiakseen lukemaan ja kirjoittamaan. Toisaalta taas joidenkin vanhempien mielestä jatkokoulutus nähdään uhkana romanikulttuurille, erityisesti kun puhutaan aiheista, kuten seksi. Jotkut vanhemmat ja romaniyhteisöt uskovat, että liiallinen sekoittuminen valtaväestön kanssa uhkaa heidän kulttuuriaan ja että lapset menettävät heidän identiteettinsä. Tämän vuoksi jotkut vanhemmat saattavat nähdä jatkokoulutuksen epätoivottuna. (Allen & Adams 2012, 17.)

Siitäkin huolimatta, että monet koulut, romanipalvelut ja muut projektit ovat tehneet hyvää työtä turvataksaan hyvän ja tasa-arvoisen koulutuksen romaneille, jotkin lapset silti tuntevat, että heidän kulttuuriaan ei huomioida tarpeeksi koulutusjärjestelmässä. Ne lapset, jotka käyvät koulua kokevat koulussa kiusaamista muiden lasten taholta ja heidän koulu saattaa sijaita vihamielisellä alueella. (Allen & Adams 2012, 17.)

2.6 Asuminen

Sodan loputtua useat suomen romaneista viettivät kiertolaisen elämää, osin olosuhteiden pakosta, osin kulttuurin tavoista johtuen. Kiertolaiset

yöpyivät aina siellä, missä milloinkin yösjää annettiin ja useimmiten useampi romaniyhteisö olikin pienessä tilassa paikkojen puuttuessa. Joskus taas puolestaan romanit joutuivat yöpymään taivasalla itse kyhättyjen telttojen suojissa. (Opetushallitus 2012, 22.)

Mennessä vuosiin 1950-1960, romanien elinolot alkoivat kohentua ja romanit alkoivat saada omia asuntoja. Alkuun asuntojen sijainnit olivat useimmiten kylien laidalla syrjäseuduilla ja asuntojen kuntokaan ei ollut kehuttava. Asunnot olivat kylmiä ja lahoja ja romaniväestöä ei arvostettu ollenkaan. Kuitenkin se oli romanille koti, jolla oli mittaamaton tunnearvo. (Opetushallitus 2012, 23.)

Vähitellen jo 1970-luvulla romanien asumisolot kohenivat jälleen. Kaupunkieihin alkoi voimakas romanien muuttoliike ja romanit alkoivat asuttaa kaupunkien laitamiin kerrostaloja. Tämä antoi romaniyhteisölle enemmän mahdollisuuksia vaikuttaa omiin oloihinsa ja elämiseensä ja romanit alkoivatkin olla näkyvämpiä kaupunkikuvassa. (Opetushallitus 2012, 23.)

Asuttaessa kerrostalossa romani ei voi koskaan asua toisen romanin kanssa samassa rapussa, sillä romanit kokevat suurena häväistykseenä sen, mikäli toinen romaniperhe asuu ylempänä kuin toinen. Koska romanit ovat erittäin sosiaalia ja vieraanvaraisia, saattaa se joissakin kerrostaloissa aiheuttaa ongelmia, mikäli parkkialueet ovat jatkuvasti täynnä vieraiden vuoksi. (Pirttilahti 2000, 18.)

Romaninuoren asumiseenkin on romanikulttuurissa omat tapansa, jotka saattavat vaikeuttaa yhdessä olemista. Kun romaninuori tulee tiettyyn ikään, hän ei voi enää käyttää samaa vessaa vanhempiansa kanssa. Lisäksi romaninuori ei voi kuivattaa vaatteitaan vanhempiansa näkyvillä, eikä käydä suihkussa silloin, kun vanhemmat ovat kotosalla. (Pirttilahti 2000, 20.)

Myöskin romaniperheen asuminen saattaa aiheuttaa toisinaan vaivaa vuokranantajalle, koskien romanisuvun vanhaa väistämismorallisuustapaa. Mikäli kahden eri romanisuvun välillä on ollut kitkaa, kitkan aiheuttaja perheineen on velvollinen muuttamaan pois kaupungista, mikäli toisen osapuolen suku asettuu kaupunkiin. (Pirttilahti 2000, 22.)

2.7 Puhtauskäsitykset

Vastoin yleisiä stereotyyppisiä uskomuksia romaneilla ja romaniyhteisöillä on tiukkoja kulttuurillisia normeja puhtauskäsityksiin ja hygienian hoitoon. Nämä tavat poikkeavat valtaväestön puhtaus- ja hygieniatavoista ja perustuvat paljolti uskomuksiin. Romaneille on tärkeää, että mitään lattialla olutta, kuten muovipussia, ei laiteta enää pöydälle. (Allen & Adams 2012, 26.)

Minority rights group finlandin mukaan romanilaisuuteen kuuluu tiukkoja puhtaustapoja. Puhtaus merkitsee sekä symbolista elämäntapaa, että fyysistä siisteyttä. Perinteenä kulttuurissa onkin ollut se, että kaikki mitä laitetaan suuhun, tulee olla puhdasta. Lääkärilehti puolestaan kertoo, että romanikulttuurissa puhtautta pidetään erittäin tärkeässä roolissa. Kaikkea lattialla olevaa pidetään likaisena, jopa silloin kun lattiat ovat juuri pestyt. Ruokailuvälineet ja petivaatteet eivät saa olla kosketuksissa likaisiin alueisiin, kuten lattiaihin ja tuoleihin. Käsiä pestään ahkerasti ja sillä on tärkeä merkitys. (Lääkärilehti 2008; Minority Rights Group Finland, 2012, 66.)

Keskeisimpiä käsitteitä romanikulttuurissa on puhtaus, kunnioittaminen, kunnioitus, likaisuus, häpeäminen ja häpeä. Siitä syystä johtuen, romanilaisten puhtauskäsitteet, ei niinkään johdu niinkään hyvän kuvan antamisesta, vaan tavasta toimia ja ilmaista omaa identiteettiään. Tästä johtuen puhtaus ja puhdas käsite kuuluu romaneilla kiinteästi siistiin ja konkreettisesti puhdistetun lisäksi myös siveellisyyteen, kunniallisuuteen ja henkiin puhtauteen. (Viljanen, Hagert ja Blomerus. N.d.)

3 ROMANI TERVEYSPALVELUIDEN ASIAKKAANA

Olemme valinneet kyseenomaiset otsikot sillä tarkoituksella, että mielestämme juuri kyseiset asiat eroavat eniten valtaväestön terveydenhoitoon liittyvissä asioissa. Hyvältä hoitajalta vaaditaan hyvä perehtyminen juuri kyseisiin asioihin. Kappaleissa on tiivistetysti kerrottu tutkimuksellisen tiedon valossa, mitä keskeisiä asioita liittyy romanien terveydenhoitoon.

Romaniyhteisön terveydentilaa heijastaa heikot asuinympäristöt, puutteelliset tiedot ruumiin toiminnoistaan ja heikkolaatuinen ravinto. Romani ei mielellään käytä terveydenhuollon palveluita kuin vasta viimeisenä keinona. Romani saattaa pitää itseään terveenä niin kauan, kuin hänen vammansa tai sairautensa ei vaikeuta hänen elämäänsä. Aiemmin oli normaalia, että suku itsenäisesti huolehti sairastavista perheenjäsenistään ja esimerkiksi vanhuksia ei laitettu vanhainkotiin, vaan sen sijaan yleensä yksi omainen jäi hoitamaan. Romanikulttuurissa korostuukin sairastuneen kokonaisvaltainen tuki, useimmiten koko suku huolehtii sairastuneesta. Tämä usein näkyikin sairaaloissa, osastoilla ja terveyskeskuksissa. (Opetushallitus, 2012, 30.)

Britanniassa on tutkittu, että romaneilla on selkeästi heikompi fyysinen terveys ja enemmän itse reportoituja sairauden oireita, kuin valtaväestöllä. Romaniyhteisöillä on matalin eliniän ennuste ja suurin lapsikuolleisuus britanniassa. Nämä asiat korreloidaan yleensä suoraan heikkoihin asumisolosuhteisiin ja huonompaan terveyspalveluiden saatavuuteen. Ennakkoluulot ja kommunikointiin liittyvät vaikeudet hoitohenkilöstön kanssa lisäävät tätä ongelmaa osaltaan. Tämän lisäksi erityisesti työttömillä ja syrjäytyneillä nuorilla romaneilla on lisääntyvässä määrin paljon

päihteiden väärinkäyttöä. Syrjäytyneillä ihmisillä on enemmän ongelmia terveyden ja mielenterveyden kanssa ja romaniyhteisöjen parissa itsemurhaluvut ovat korkeampia kuin valtaväestössä. (Allen & Adams 2012, 18-19.)

Yleisesti sanotaan, että potilaalla on oikeus laadultaan tasa-arvoiseen sairauden- ja terveydenhoitoon. Häntä on kohdeltava tasa-arvoisena kansalaisena ja hänen hoitonsa tulee toteuttaa niin, ettei hänen ihmisarvoaan tai vakaumustaan loukata. Tämä sama koskee myös romaniasiakkaita. Näin taataan eri kulttuureita edustaville asiakkaille samanarvoinen ja yhtä arvokas kokemus terveydenhuoltoalan palveluista. (Monikulttuurinen hoitotyö 2010, 79.)

Romanikulttuuriin kuuluu sairastuneen ihmisen tukeminen monin eri keinoin. Tuen tarkoituksena on lievittää sairauden aiheuttavaa epävarmuutta ja huolestuneisuutta jakamalla huolet muiden ihmisten kanssa. Ennen vanhaan oli tavallista, että suku itse huolehti sairaista ja ikäihmisistä ja esimerkiksi ikäihmistä hoidettiin kotona loppuun asti, sen sijaan, että hänet olisi sijoitettu palvelutaloon. Lisäksi romanikulttuurissa luontaislääkityksellä ja ns. Noitakeinoilla oli suuri osuus lääkehoidosta entisinä aikoina. (Opetushallitus 2012, 30.)

Romani pitää itseään terveenä, mikäli hänellä ei ole sairautta tai vammaa, joka rajoittaa hänen tekemisiään. Romaneilla on lisäksi yleisesti ottaen hyvin niukasti tietoa terveydenhuollon palveluista ja siitä johtuen he kokevat ahdistusta ja pelkoa, mitä tulee terveydenhuollon palvelujen käyttämiseen (Pirttilahti 2000, 16.)

3.1 Lääkärin vastaanotolla

Romanit kokevat terveyskeskukset ja sairaalat hyvin pelottaviksi paikoiksi johtuen sairauksien leviämisen pelosta. Toinen syy pelolle on kokemus, että romanit kokevat olevansa ainoita oman etnisen ryhmänsä edustajia paikalla. Siitä syystä vaaditaan äärimmäisen pitkälle edennyt sairaus tai voinnin romahtaminen, ennen kuin romani tulee vastaanotolle. (Viljanen, Hagert ja Blomerus. N.d.)

Romanien mielestä hyvän hoitajan luonteisiin kuuluu yhteistyökykyisyys, ammattitaitoisuus ja ennen kaikkea ystävällisyys. Kun hoitaja on asiallinen ja avoin, se antaa romaneille positiivisen kokemuksen terveyspalveluista ja hyvän hoitokokonaisuuden. On myös tärkeää, että hoitaja tuntee osittain romanien kulttuuritaustaa ja osaa toimia sen edellyttämällä tavalla. Näin vähennetään ennakkoluuloja ja luodaan myönteinen hoitosuhde. (Opetushallitus 2012, 32.)

Romanit käyttävät edelleen harvemmin terveyspalveluita verrattuna valtaväestöön. Osittain tämä johtuu romaniyhteisön tiedonpuutteesta eri sairauksia kohtaan, kun jostain asiasta ei tiedä, siihen muodostuu kielteinen asenne. Usein terveyspalveluja käyttävälle romanille riittää keskustelu sairaanhoitajan kanssa, sillä usein potilaan sairaus on paljon lievempi, kuin huoli siitä. Usein lääkärin vastaanotolle päästyään romani saattaa kertoa koko sukunsa vaivat ja sairaudet samalla kerralla. Vanhempi romani ei useimmiten halua mennä yksin vastaanotolle. Yleensä lääkäreitä tai toimenpiteitä pelätään tai potilas itse kokee, ettei ymmärrä lääkärin sanomisia. Näitä asioita varten romaniyhteisössä on olemassa niin sanottuja puhemiehiä, he ovat tottuneet toimimaan viranomaisien kanssa. (Opetushallitus 2012 33.)

Useasti lääkärin vastaanotolla romaniperheen lapset ottavat asiakseen huolehtia vanhempiensa asioista, joista lääkäri vanhemmille kertoo. Usein aihe saattaa olla romaniyhteisölle hävettävä. Hävettäviä aiheita ovat esimerkiksi gynekologiset sairaudet ja monet eri sisäelinten sairaudet. Hyvänä esimerkkinä tästä pidetään syöpädiagnoosin saantia. Syövästä voidaan puhua yleisellä tasolla, mutta romani ei halua tietää mikä syöpä on kysymyksessä. Tämä tuo haasteita terveydenhuollolle ja hoitamislle. (Viljanen, Hagert ja Blomerus. N.d.)

Kun lääkäri määrää romanipotilaalleen lääkettä, on hyvä muistaa kertoa tarkkaan ja yksityiskohtaisesti annosmäärät ja ottamisen kellonajat. Lisäksi romanille täytyy painottaa, että toisten lääkkeitä ei tule ottaa ja että oma kuuri tulee syödä loppuun asti. Näin saadaan varmistettua sujuva ja turvallinen lääkehoito. Lisäksi kontrolliaika kannattaa sopia mahdollisimman lyhyen ajan päähän, sillä romaneilla on tunnetusti lyhyt muisti terveydenhuoltoon liittyvissä asioissa. (Opetushallitus 2012, 34.)

Viranomaiskielellä olevaa tekstiä saattaa olla vaikeaa lukea, joten hoito-ohjeiden tulee olla selkeitä. Lisäksi romaneille on tärkeää antaa tietoa palveluista, jotka ovat saatavilla ja niiden hakemisesta. Romanimiehet eivät välitä, onko lääkäri nainen vai mies, mutta romaninaiselle on yleensä parempi, että hoitava henkilö edustaa naissukupuolta. Naiselle puhuminen on romaninaisen mielestä helpompaa myös häveliäisyssyistä. (Lääkäri-lehti 2008.)

Romanit rinnastavat psyykkiset sairaudet yleensä somaattisiin sairauksiin, eikä niitä juuri siksi pidetä mitenkään leimaavina. Toki sairaus saattaa olla potilaalle tavallista vaikeampi, sillä potilas saattaa tuntea jääneensä kahden kulttuurin väliin, eikä koe kuuluvansa kumpaankaan. (Opetushallitus, 2012, 31.)

3.2 Hoitotoimenpiteet

Romaniyhteisössä ei ole tiukkoja rajoituksia eri toimenpiteitä kohtaan. Useimmiten toimenpiteen peruuntumisen syynä pidetäänkin sitä, että romani pelkää liikaa. Siksi olisikin hyvä selostaa etukäteen tarkasti romani-asiakkaalleen toimenpiteen vaiheet ja valmistautuminen. Näin ehkäistään turhia toimenpidikäyntejä. Yleisesti romanimies ei välitä, onko toimenpiteen tekijä mies vai nainen. Romaninainen puolestaan mielellään toivoo naisen tekemän toimenpiteen. Tärkeää olisikin, ettei koko romaniperheellä paikalla ollessa hoitaja kyselisi ruumiin toimintoja tai seksuaalisuuteen liittyviä muutoksia, vaan juttelisi näistä asioista kahden kesken potilaan kanssa. (Opetushallitus, 2012, 40.)

Myös hygienian hoito korostuu romanipotilaita hoitaessa. Romanipotilas voi esimerkiksi ennen ruokailua haluta hoitajan avustamaan käsiensä pesussa, sillä romanikulttuurissa korostuu puhtauden merkitys. Vastoin yleistä käsitystä romanit ovat erittäin tarkkoja hygienian hoidostaan. (Opetushallitus, 2012, 41.)

Hoitotoimenpiteitä suorittaessa on hyvä pitää mielessä romanien häveliäisyssäännöt. Niitä ovat esimerkiksi seksuaalisuuteen liittyvien asioiden puhumattomuus, suuri tietämättömyys terveydenhuollon asioita kohtaan ja lisäksi vanhempia ihmisiä ja hoitohenkilökuntaa kunnioitetaan, ehkä jopa hieman pelätään. Lisäksi romaneille tulee kertoa mahdollisimman tarkasti, mitä tehdään ja miksi, sekä antaa mahdollisimman yksinkertaistetut jatko-hoito-ohjeet sekä kirjallisesti, että suullisesti. (Brusila 2008.)

3.3 Sairaalassa

Sairaalaan mentäessä on hyvin todennäköistä, että romani on todella vakavasti sairas. Sairaala on valtaväestöllekin pelottava paikka ja romanille etenkin. Ennen sairaalaan meno tarkoitti romaniyhteisössä viimeistä matkaa, sillä usein sairaus oli ehtinyt terminaalivaiheeseen, ennen hoitoon tuloa. Lisäksi romani joutuu eroon yhteisöstään ja pelkää muiden potilaiden sairauksien tarttumista. (Opetushallitus, 2012, 38.)

Romanipotilasta käy usein katsomassa sairaalassa iso osa perheestä ja useimmiten yhtä aikaa ja isolla porukalla kerrallaan. Useimmiten hoitotyötä helpottaakin, että hoitohenkilöstö ottaa yhden lähiomaisen niin sanotuksi yhteyshenkilöksi, joka välittää tietoa muulle suvulle. Useimmiten onkin järkevää sijoittaa romanipotilas yhden hengen huoneeseen ja lähelle pääovea, ettei muu osastotoiminta häiriintyisi romanivieraista. Romanikulttuurissa vanhemman väen kunnioitus on niin suurta, että se saattaa aiheuttaa pieniä ongelmia osastollakin. Siitä johtuen olisikin hyvä, ettei osastolla ole yhtä aikaa hoidossa kahden eri ikäpolven romania yhtä aikaa. Siitä ei ole haittaa, jos kaksi saman ikäistä romania on yhtä aikaa. (Opetushallitus 2012, 39, 43.)

Romanit tuovat usein sairaalaan tullessaan omat vuodevaatteet ja ruokailuvälineet. Toisin kuin uskotaan, romanien hygienia on todella korkealla tasolla ja hoitajien tulisi kunnioittaa sitä antamalla heidän olla omissa vaatteissaan. Romaniyhteisö huolehtii säännöllisestä vaatteiden vaihtamisesta, sillä perinteisiin kuuluu, että romani ei saa olla likaisissa vaatteissa. Lisäksi romaniyhteisö huolehtii ruoan tuomisesta useimmiten potilaalle sairaalaan. (Vijanen, Hagert ja Blomerus. N.d.)

3.4 Äitiyspalvelut

Ehkäisynä romani käyttää yleisimmin kierukkaa tai kondomia. Pillereiden käyttö ei ole yleistä, koska kulttuuriin kuuluu epäsäännöllisyys ja kellonajoista ei välitetä välttämättä. (Lääkärilehti, 2001.) Raskausaika on odottavalle äidille useimmiten odotettu, mutta pitkä prosessi, samoin romaninaiselle. Romaniäiti saattaa jättää tärkeitä neuvolakäyntejä väliin tai käydä epäsäännöllisesti niissä. Sen vuoksi neuvolahenkilökunnalta olisi tärkeää kertoa käyntien säännöllisyyden tärkeydestä ja antaa tietoa terveellisen ruokavalion merkityksestä. Useimmiten, kun neuvolaan tulee romaniäiti, on hänellä muutkin lapsensa mukana. Romaniäiti toivoo useimmiten, että kaikki lapset tarkastettaisiin samalla kertaa ja neuvolakäyntien ajoista lipсутaan useasti. Tämän vuoksi olisi hyvä sopia uusi aika mahdollisimman nopeasti, mikäli samalla kerralla ei ehditä kaikkia tutkia. Romaneilla kun tunnetusti on huono muisti terveyteen liittyvissä asioissa. (Opetushallitus 2012, 36-37.)

Raskautta peitellään usein mahdollisimman pitkään, joten romanit käyttävät neuvolapalveluita vähemmän muuhun väestöön verrattuna. Tästä syystä neuvolaan meneminen ei tule välttämättä edes mieleen. Ensimmäisen käynnin jälkeen romaninainen saattaa ottaa yhteyttä neuvolaan uudestaan vasta loppuraskaudessa, ellei hänellä ole kipua tai muuten tarvetta vastaanotolle. Kivun vuoksi synnytyksen ajatellaan olevan pelottava asia ja häveliäisyysasioiden vuoksi synnytykseen halutaan mieluummin naiskättilö tai naislääkäri. Säännöllisten neuvolakäyntien tärkeydestä pitää puhua synnytyssairaalassa ja imettämisen tärkeydestä ja vaikutuksista lapseen tulee kertoa. (Lääkärilehti 2008.)

Romaninaisen raskauteen liittyy lisäksi erinäisiä ongelmia. Romani uskoo, että raskaus on ainut aika, jolloin seksin harrastaminen on sallittua ja jopa suotavaa. Lisäksi vastasyntyneen imettäminen koetaan häpeällisenä. Näistä asioista tuleekin puhua vastaanotolla odottavalle äidille, jos mahdollista. Tiedon lisääminen auttaa romaniäitiä huolehtimaan entistä turvallisemmin ja kokonaisvaltaisemmin syntyvästä lapsestaan. (Brusila 2008.)

Mukana synnytyksessä voi olla oma mies tai toinen nuori nainen. Miehen ollessa mukana synnytyksessä on sopivaa puhua kaikesta synnytykseen liittyvästä myös miehen ollessa paikalla. Vanhemmat romanit eivät käy sairaalassa synnytyksen häpeällisyyden vuoksi. (Lääkärilehti, 2001.) Synnytyksen jälkeen romaniäitiä ja lasta käyvät katsomassa oman miehen lisäksi samaa ikäluokkaa olevat romaniäidit. Useimmiten romaniäiti haluaisi mahdollisimman nopeasti kotiutua sairaalasta, siksi onkin hoitajien hyvä kertoa mahdollisista komplikaatioista ja siitä, että romaniäidin tulee ottaa rauhallisesti synnytyksen jälkeen. (Opetushallitus, 2012, 37.)

3-4 viikon aikana synnytyksestä romaniäiti ei tee kotiaskareita, koska häntä pidetään saastaisena synnytyksen jälkeen. Hän ei voi tuona aikana koskea ruokiin. Tämän ajan suku ei käy katsomassa häntä ja miehen tehtäväksi jää palvella tuoretta äitiä. Ruoanlaitossa saatetaan joskus tarvita ulkopuolista apua. Romaniäidit imettävät yleensä lyhyen aikaa ja vanhempien romaniäiden ollessa läsnä ei ole sopivaa imettää. (Lääkärilehti 2001.)

3.5 Kouluterveydenhuolto

Koska romaniyhteisössä ei yleisesti kerrota nuorille sukupuolisuuteen ja seksuaalisuuteen liittyvistä asioista, kouluterveydenhuollolla on iso rooli näiden asioiden kertomisessa. Nuori romani useimmiten on aluksi hämillään kuulemistaan. Murrosikä on romaninuorelle useimmiten vaikeaa aikaa. Kulttuurin erot ja ristiriidat tulevat silloin paremmin esiin ja ne koetaan ahdistavina. Nuori alkaa hahmottaa omaa kulttuuriaan ja identiteettiään entistä paremmin ja alkaa tottua normeihin, joita romanikulttuuri tarjoaa. (Opetushallitus 2012, 35.)

Nuoret romanit eivät puhu vanhempiensa kanssa seksuaalisuuteen ja murrosikään liittyvistä asioista. Tästä johtuen olisikin tärkeää, että viimeistään kouluterveydenhoitaja ottaisi asioita puheeksi romaninuoren kanssa. Nuori saattaa olla aluksi hämmentynyt kuulemastaan, mutta ottaa tietoa kuitenkin vastaan ja saa tarvittavia neuvoja tulevaisuuden varalle. (Opetushallitus 2012, 35.)

Kouluterveydenhuollossa romaniäidin kuuluu huolehtia kaiken ikäisten lastensa terveydenhuoltohenkilökunnan kanssa käydyistä keskusteluista. Vaikka lapsi osaisi itsekin kertoa asioista, yleensä romaniäiti hoitaa puhumisen ja lapsi kuuntelee. Seksuaaliasioista puhuttaessa on luultavasti toivottavaa, että vanhempi lähtee siinä vaiheessa pois huoneesta. (Viljanen, Hagert ja Blomerus. N.d.)

3.6 Ikääntyminen, saattohoito ja kuolema

Romanin ikääntymistä ja niitä koskevia palveluita pidetään edelleen yhtenä yhteiskunnan haasteena johtuen romanien yhteisöllisyydestä. Romani ikääntyessään ei mielellään siirry yhteisöstään ulkopuolisten palvelujen piiriin, kuten hoitolaitokseen, vaan ottaa enemmän apua vastaan kotiin kotipalvelujen muodossa. Tulevaisuudessa onkin tärkeää, että hoitohenkilöstökin tiedostaa romanikulttuuria ja sen monimuotoisuutta paremmin luodakseen hyvän kohtaamisen. (Törmä S, Ym. 2014, 88.)

Ikäihmisten kunnioitus näkyy romanikulttuurissa selkeästi. Vanhempia ihmisiä teititellään ja heille suodaan erityisoikeuksia nuorempaan väestöön verrattuna. Suku huolehtii vanhuksesta mahdollisimman pitkään, mielellään loppuelämän ajan. Romanivanhus ei halua palvelukotiin, vaan sukulaiset saattavat matkustaa pitkienkin matkojen päästä hoitamaan ikääntyvää romania. (Törmä S, Ym. 2014, 88.)

Romanivanhusten tilasta tekee vielä vaikeamman entisten huonojen elinaikojen heijastukset ikääntyneisiin romaneihin. Huonot asuinolot, pelko terveydenhuollon palveluita kohtaan ja vähäinen tieto terveydestä vaikeuttavat romanivanhuksen kanssa työntekoa. Siksi onkin hyvä muodostaa hyvä ja luotettava hoitosuhde romanivanhuksen kanssa. (Törmä S, Ym. 2014, 89.)

Saattohoito ja kuolema ovat kenelle tahansa kova koettelemus. Romanikulttuurissa saattohoito useimmiten toteutetaan suvun kesken kotona tapahtuvana tapahtumana. Useimmiten kuoleman jälkeen muistot koetaan niin syvinä, ettei lähipiiri voi enää asua samassa talossa, missä kuollut eli heidän kanssaan. Usein vainaja nimeää jo eläessään perijän, joka perii omaisuuden. Perintöriitoja harvoin esiintyy romanikulttuurissa. Kaikki muistoesineet, valokuvat ja tavarat ovat todella tärkeitä romanilaisille. Näiden tavaroiden säilyttämisellä romanit kunnioittavat edesmennyttä läheistään. (Opetushallitus 2012, 27.)

Yleisesti Suomen romanit ovat luterilaiseen seurakuntaan kuuluvia, joten uskonasiat ovat suuressa roolissa romaniyhteisössä. Vainajaa kunnioitetaan ja siitä johtuen kuolemaakin pidetään suuressa arvossa osana ihmiselämän kiertokulkua. Kuolleen romanin maallinen omaisuus hävitetään polttamalla, koruja ja arvoesineitä lukuun ottamatta. Mikäli vainajan kanssa on asunut muita ihmisiä, muut ihmiset kunnioittavat vainajaa ja useimmiten muuttavat pois siitä asunnosta, missä vainaja on asunut. Yövyttäessä muualla romaneille on tärkeää nukkua siten, etteivät jalat osoita kuolleiden romanien kuvien suuntiin. (Monikulttuurinen hoitotyö 2010, 196.)

Saattohoidossa olevaa romanipotilasta tullaan tervehtimään usein pitkienkin matkojen takaa. Romanit osallistuvat isoin porukoin potilaan hoitoon ja ikään kuin luovat kuolevalle potilaalle kodin sairaalaan. Romaneille on tärkeää sekä kuolevalle, että hänen omaiselleen olla lähellä viimeisinä hetkinä ja saattaa kuoleva potilas toiseen kotiinsa. (Opetushallitus 2012, 43.)

Kuollessaan useimmiten vainaja on jo ehtinyt nimetä perijänsä. Romaniyhteisössä harvoin, jos ollenkaan tapellaan kuolleen ihmisen omaisuudesta. Vainajan vanhimmalla lapsella saattaa olla perintöön etuoikeuksia, mutta useimmiten lapsia kohdellaan tasapuolisesti perintöasioihin liittyvissä asioissa. Kuoleman jälkeen vainajasta puhuminen on sallittua, jopa suotavaa ja hänen muistelunsa on mieluinen asia. (Opetushallitus 2012, 27.)

Hautajaisvalmisteluista ottavat huolen romaniyhteisössä vainajan lähimmät omaiset. Hautajaisiin ei erikseen kutsuta, vaan oletetaan kutsun olevan automaattinen. Romanit suosivat perinteistä arkkuhautaamista. Kappelissa voi olla pieni hiljentymishetki, mutta useimmiten itse siunaustilaisuus pidetään haudan äärellä. Hautauksen jälkeen haudan hoito on romanikulttuurissa tärkeää. (Opetushallitus 2012, 27-28.)

4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Opinnäytetyö on kuvaileva kirjallisuuskatsaus ja opinnäytetyön aiheen saimme opettaja Tiina Hartikaiselta. Alussa aiheenamme oli romanilapsi terveyspalvelujen asiakkaana, mutta vähäisen tiedonmäärän vuoksi opettajamme ehdotti, että laajentaisimme aihetta koskemaan koko romaniyhteisöä vauvasta vaariin.

Teimme opinnäytetyötä pitkin syksyä ja alkukevästä opparimme oli aika valmiissa paketissa. Saimme eri pajoista korjausehdotuksia ja korjasimme saman tien ohjeiden mukaiseksi työmmme. Tämän opinnäytetyön tekeminen on opettanut paljon ja antanut paljon eväitä tulevaisuuden varalle.

4.1 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja ohjaavat kysymykset

Opinnäytetyömme tarkoituksena on tuoda terveydenhuollon piiriin ja lisäksi meille tekijöille lisää tietoa romaniyhteisöstä ja sen sisällä vallitsevista säännöistä. Lisäksi tarkoitus on selvittää miten romaniasiakkaat käyttävät terveydenhuollon palveluja aikasempien tutkimusten valossa. Teimme kattavan suunnitelman ja pikkuhiljaa syksyn ja kevään aikana saimme työmmme valmiiseen muotoon.

Tavoitteena opinnäytetyössämme on tuottaa tiivin informatiivinen tietopaketti romaniyhteisöihin liittyvästä tiedosta, joka auttaa hoitajana toimimisessa saavuttamaan kaikille tasapuolisen ja yhtä laadukkaan hoitokokouksen, niin vauvasta vaariin. Tässä tuotos, joka vastaa yleisimpiin ky-

symyksiin, kun kohdataan romaniasiakas terveydenhuollon sektoreilla. Tavoitteena on myös jakaa tietoisuutta hoitajille romaniasiakkaiden terveyspalveluiden käytön erityispiirteistä.

1. Miten romaniasiakas käyttää terveyspalveluita?
2. Minkälaisia asenteita romaniasiakkailta on terveyspalveluita kohtaan?

4.2 Kirjallisuuskatsaus

Yleisesti kirjallisuuskatsauksessa kartoitetaan jo olemassa olevaa ongelmaa tarkemmin. Ongelma määritetään tarkemmin tutkimuskysymyksen avulla ja siihen haetaan vastausta. Kysymyksiä voi olla yksi isompi pääteemaan sopiva, tai muutama pienempi, jotka kokoavat katsauksen yhteen. Tutkimuskysymys muodostaa aiheen ns. Teoreettisen viitekehyksen, eli antaa aiheelle raamit. Lisäksi keskeiset käsitteet on avattu tekstissä. (Jamk 2009.)

Kirjallisuuskatsaus tutkimuksessa on kriittinen vaihe. Laadullisessa tutkimuksessa kirjallisuuskatsaus on kapeampi kuin määrällisessä ja sen tarkoituksena on lähinnä antaa yleiskuva käsitellystä tutkimuskysymyksestä kirjallisuuden perusteella. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa kirjallisuuskatsaus on selkeästi tutkimuksen luotettavuuden tarkasteluun tähtäävä. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2017, 91-92.)

Tutkimusongelman, tutkimuskysymysten ja hypoteesien tunnistaminen on tärkeässä asemassa. Kirjallisuuskatsauksella myös tunnistetaan ja määritellään käsitteitä, jotka liittyvät tutkittavaan aiheeseen. Sen tarkoituksena on myös löytää tutkimuksia ja tutkimustulosten ristiriitaisuuksia. Tällä esitetään myös teoreettista ja käsitteellistä taustaa ja kehitetään tutkimusasetelma. Tärkeimpänä kirjallisuuskatsauksen tarkoituksena on tulkita aikaisempia tutkimustuloksia ja mahdollisesti testata näiden teorioiden paikkaansa pitävyyttä. Lisäksi tutustutaan kirjallisuuskatsauksessa esitettyihin jatko tutkimuksen aiheisiin. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2017, 92.)

Kirjallisuuskatsausta tehtäessä on ensiarvoisen tärkeää pitää kriittisyys kirjallisuutta kohtaan, jota tutkitaan. Kirjallisuuskatsauksen tekijä voi arvioida, että onko tutkittavaa asiaa tutkittu erilaisista näkökulmista eli onko aiheeseen liittyvä kirjallisuus tarpeeksi kattavaa. Tutkimusten ikä pitää ottaa huomioon kirjallisuuskatsausta tehtäessä, koska terveydenhuolto ja siihen liittyvä tekniikka kehittyvät nopeasti. Järkevä rajaaminen aiheesta riippuen on tärkeää, jotta voidaan käyttää tuoretta tietoa tutkimuksen perusteena. On kuitenkin hyvä pitää mielessä, että tutkimuksen aiheesta on jo voitu kirjoittaa mahdollisia klassikkoteoksia. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2017, 93.)

Toissijaisia lähteitä kannattaa välttää, koska riskinä on, että alkuperäistä tutkimusta on siteerattu väärin ja sama virhe toistuu uudessa tutkimuksessa. Otosten kokoon täytyy kiinnittää huomiota. Jos otoskoko on liian pieni, sitä ei voi välttämättä yleistää perusjoukkoon. Kansainväliset tutkimukset eivät välttämättä ole yleistettävissä Suomeen johtuen eri maiden terveyseroista ja siitä, miten terveydenhuollon palvelut ovat järjestetty. Pro-gradu -raportteja kannattaa vältellä lähdemateriaalina, koska yleensä ne ovat tutkijan ensimmäisiä tieteellisiä opinnäytetöitä. Näissä on tarkoituksena oppia tutkimusprosessin eri vaiheita, jolloin niiden tieteellinen taso ei välttämättä ole riittävä. Yleisohjeena kannattaa muistaa valita parhaimman mahdollisimman tieteellisen laadun julkaisuja, sekä jättää valikoimasta pois opinnäytetyöt. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2017, 93.)

Kirjallisuuden valinnassa tärkeää on kirjallisuuden kattavuus ja tutkimusten ikä ja taso, sekä monitieteisyys. Lähteiden tulee olla alkuperäisiä ja tutkimuksessa tulee käyttää mahdollisimman suurta objektiivisuutta. Otoskoon tulee kiinnittää huomiota ja pitää huolta tutkittavien oikeanlaisesta valikoitumisesta. Tulosten uskottavuus, sekä tutkijan tunnettuus ja arvoasettavuus ovat myös tärkeitä kirjallisuuden valintakriteereinä. Erityisesti hoitotieteen puolella kirjallisuuden laajuus on tärkeässä asemassa ja tulosten tulee olla yleistettävissä suomalaiseseen terveydenhuoltoon. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2017, 95.)

Internet mahdollistaa nopean tiedonhaun kirjallisuuskatsausta varten. Ongelmana on usein valtava tietomäärä ja miten valita parhaimmat ja luotettavimmat lähteet suuresta joukosta, jotka sopivat omaan tutkimukseen. Google löytää nopeasti paljon tietoa, mutta joukossa on myös paljon muitakin, kuin tieteellisiä julkaisuja. On olemassa tieteellisiä tietokantoja, jotka helpottavat tieteellisen tiedon löytämistä. Yksi esimerkki näistä on Google Scholar, joka etsii ainoastaan tieteellistä aineistoa. Suomalaisia hoitotieteellisiä julkaisuja ovat esimerkiksi Terveysportti, Linda, Medic ja kansainvälisiä ovat Cinahl, MedLine, Ebsco ja Cochrane. Edellä mainittujen sivustojen lähteet ovat tutkimuksen kannalta hyvin turvallisia, koska ne ovat läpäisseet kaksoissokkotutkimukset ja ovat sen vuoksi tieteellisesti valideja. Hoitotieteessä voidaan käyttää myös lähitieteenalojen, eli esimerkiksi psykologian, sosiaalitieteen, lääketieteen ja kasvatustieteen tietokannoista saatua materiaalia. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2017, 96-97.)

4.3 Kuvaileva kirjallisuuskatsaus

Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen avulla voidaan löytää vastauksia kysymyksiin aiemmin tiedetyn perusteella ja kuvata ilmiöiden käsitteitä ja niiden välisiä suhteita. Kuvailevalla kirjallisuuskatsauksella saadaan selville, mitä ilmiöstä keskustellaan, ollaanko tiedeyhteisössä tiedosta samaa mieltä, sekä millaisia mahdollisia erilaisia ilmiön tutkimuksen kehityssuuntia ja

teorioita ilmiöstä on. Tällä voidaan vahvistaa jo ennen tiedettyä tietoa, tai kyseenalaistaa tätä. Kuvailevalla kirjallisuuskatsauksella voidaan myös havaita ristiriitoja eri tutkimustulosten välillä ja löytää aukkoja aiheen tiedossa. Kuvailevalla kirjallisuuskatsauksella voidaankin siis löytää uusia näkökulmia jo ennestään tunnettuun aiheeseen. (Kangasniemi, Utriainen, Ahonen, Pietilä, Jääskeläinen, Liikanen 2013, 294.)

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus voidaan karkeasti jakaa neljään eri osaan. Ensimmäinen vaihe on tutkimuskysymyksen muodostaminen. Toisessa vaiheessa etsitään ja valitaan aineisto, jonka pohjalta tutkimusta tehdään. Kolmannessa vaiheessa rakennetaan kuvailu ja neljännessä vaiheessa tulosta tarkastellaan. Todellisuudessa jako ei ole näin suoraviivainen, vaan usein nämä vaiheet etenevät päällekkäin toistensa kanssa. (Kangasniemi, Utriainen, Ahonen, Pietilä, Jääskeläinen, Liikanen 2013, 294.)

Tutkimuskysymys ohjaa tutkimusprosessia ja usein ennen sen valintaa tehdään alustava kirjallisuuskatsaus ja sen avulla tutkimuskysymys saadaan osaksi laajaa käsitteellistä tai teoreettista näkökulmaa. Hyvä tutkimuskysymys on hyvin rajattu, jolloin ilmiötä voidaan tarkastella riittävän laajasti. Joskus tutkimuskysymys voi olla myös vähemmän rajattu, jolloin ilmiötä tutkitaan useista näkökulmista. (Kangasniemi, Utriainen, Ahonen, Pietilä, Jääskeläinen, Liikanen 2013, 295.)

Tutkimuskysymys antaa suunnan aineiston valinnalle ja tarkoituksena on löytää mahdollisimman tarkka aineisto, jonka avulla voidaan vastata tutkimuskysymykseen. Aineiston laajuuden tulee olla suhteessa tutkimuskysymyksen laajuuteen. Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa tutkimuskysymys ja aineisto keskustelevat jatkuvasti keskenään vastavuoroisesti, jolloin tutkimuskysymys ja aineisto tarkentuvat prosessin edetessä. (Kangasniemi, Utriainen, Ahonen, Pietilä, Jääskeläinen, Liikanen 2013, 295.)

Kuvailun tarkoitus on yhdistää ja analysoida kriittisesti aineistoa ja siinä kootaan yhteen tietoa eri tutkimuksista. Näin voidaan saada uusia tulkin-toja aiheesta, mutta se ei kuitenkaan tarkoita, että alkuperäinen tietomuuttuu. Uusi tulkinta yhdistetään muuhun olennaiseen tietoon tutkimuskysymyksen sisältöä mukaillen. Kuvailussa siis tavoitellaan vertailua aineiston välillä, analysoidaan olemassa olevan tiedon heikkouksia ja vahvuuksia ja saadaan aineistosta tehtyä laajempia päätelmiä. (Kangasniemi, Utriainen, Ahonen, Pietilä, Jääskeläinen, Liikanen 2013, 296.)

Tarkasteluvaiheessa sisältöä ja menetelmiä pohditaan ja eettisyyttä ja luotettavuutta arvioidaan. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus siis sisältää pohdinta-osuuden tuotetusta tutkimuksesta. Keskeiset tulokset esitellään ja niitä käsitellään suhteessa laajempaan teoreettiseen, käsitteelliseen tai yhteiskunnalliseen viitekehykseen. Tutkimuskysymystä voidaan myös tarkastella kriittisesti hyvän tieteellisen metodin mukaan. Tulevaisuuden ja jatkotut-

kimuksen haasteita, esiin nousevia kysymyksiä ja johtopäätöksiä käsitellään myös. (Kangasniemi, Utriainen, Ahonen, Pietilä, Jääskeläinen, Liikanen 2013, 297.)

4.4 Tiedonhaku

Opinnäytetyömme tekeminen alkoi Tampereen pääkirjastosta keräämäämme romaneita koskevaan aineistoon ja niihin tutustumiseen. Useita kirjoja lainasimme lisäksi Hamk:in koulun kirjastosta. Jaoin parini kanssa aiheet, mistä kirjoitamme ja aloimme etsiä omalta osaltamme sopivaa tekstiä aineistoomme.

Opinnäytetyöpiireistä saimme ohjaavalta opettajalta korjausehdotuksia työhömmme. Näiden pohjalta muokkasimme sisällysluettelo ja sisältöä vinkkien mukaan. Olimme parini kanssa Hamk:in informaattikko Kari Mikosen tiedonhaun tunnilla ja saimme hyvin perehdytystä hyviin tietokantoihin ja hakuihin opinnäytetyötämme varten. Siellä tunnilla teimme hakuja Medic:in, Cinahl:in ja Pubmed:in tietokannoista. Lisäksi käytimme google scholaria. Kriteereinä työllemme käytimme kokonaisia ilmaiseksi saatavilla olevia tekstejä romaneista ja vähäisen tutkitun tiedon vuoksi, emme rajanneet hakua vuosirajauksilla. Tiedoista rakensimme teoriarungon ja aloimme pohtia opinnäytetyön kysymystä aiheesta. Alle olemme koonneet taulukon, jossa avaamme opinnäytetyön lähteiden sisäänotto- ja poissulkukriteerit. Taulukossa numero 2 olemme avanneet käyttämämme hakukoneet ja hakusanat, sekä tulosten määrä ja valitut tulokset.

Taulukko 1. Sisäänotto -ja poissulkukriteerit

Sisäänottokriteerit	Poissulkukriteerit
Tutkimuskielenä englanti tai suomi	Muut kielet
Emme rajanneet vuosilukuja vähäisen tiedon vuoksi	Selvästi vanhentunut tieto
Tutkimus saatavilla ilmaiseksi	Tutkimus on maksullinen
Luotettavat lähteet	Epäluotettavat lähteet
Aineisto käsittelee romanien kulttuuria, terveydenhuoltoa ja historiaa yleisesti	Aineiston vähäinen tieto romaneista

Seuraavassa taulukossa on avattu tarkemmin haun tuloksia. Tuloksia emme lähteneet erittelemään tarkemmin, vain pääasiat.

Taulukko 2. Haun tulokset

HAKU	Hakusanat	Tutkimukset
PubMed Haettu 11.12.2018	gypsy	8916 tulosta → valittu 2
PubMed Haettu 29.11.2018	Romani + Healthcare	6540 tulosta → valittu 2
Google Scholar Haettu 28.10.2018	Kuvaileva kirjallisuuskat- saus	7400 tulosta → valittu 2
Google Scholar 2. haku Haettu 21.11.2018	Terveydenhuolto	20200 tulosta → valittu 1
Google Scholar 3. haku Haettu 20.1.2019	Potilaan oikeudet	18500 tulosta → valittu 1
Google Scholar 4. haku Haettu 20.1.2019	Romani + asuminen	3830 tulosta → valittu 1
Google Scholar 5. haku Haettu 11.12.2018	Romani + ikääntyminen	1210 tulosta → valittu 1
Google Scholar 6. haku Haettu 4.2.2019	Romani, Hoitotoimenpi- teet	380 tulosta → valittu 1
Cinahl Haettu 23.12.2018	Roma + history	3 tulosta → valittu 2

Medic 29.11.2018	Romani	25 tulosta → valittu 4
---------------------	--------	------------------------

4.5 Eettisyys ja luotettavuus

Tieteellisen tutkimuksen perustana pidetään eettisiä ohjeita. Tutkimusetiikan kehittäminen on ollut erityisesti hoitotieteellisessä tutkimuksessa erittäin tärkeässä asemassa, koska siinä tutkimuksen kohteena ovat useimmiten ihmiset. Tutkimuseettisillä kysymyksillä pyritään vastaamaan kysymyksiin tutkimuksessa käytettävistä oikeista säännöistä. Pietarinen (2002) on kehittänyt tutkijoille eettisten vaatimusten listan, jossa on kahdeksan kohtaa. Ensimmäisenä kohtana tässä listassa on vaatimus älyllisestä kiinnostuksesta tutkittavaa ilmiötä kohtaan ja aito kiinnostus uuden information saamisesta. Toisena listassa on vaatimus tunnollisuudesta, joka tarkoittaa tutkijan perehtymistä alaansa, että kaikki informaatio olisi mahdollisimman luotettavaa. Kolmas vaatimus listassa on rehellisyys, joka tarkoittaa sitä, että tutkija ei saa syyllistyä vilpin tekemiseen. Seuraava vaatimus on vaaran eliminointi, että sellaisia tutkimuksia ei saa suorittaa, joista voi aiheutua kohtuutonta vahinkoa. Viides vaatimus on ihmisarvon kunnioittaminen ja sillä tarkoitetaan ihmisen tai ihmisryhmän moraalista ja ihmisarvon loukkaamattomuutta. Kuudes asia listassa on vaatimus sosiaalisesta vastuusta, joka tarkoittaa, että tutkijan on vaikutettava siihen, että tietoa käytetään eettisten vaatimusten puitteissa. Seitsemäs kohta on ammattiharjoituksen edistäminen ja se tarkoittaa sellaista tutkijan tapaa toimia, joka edistää tieteellisen tutkimuksen tekemistä. Viimeisenä kohtana listassa on kollegiaalisen arvostuksen vaatimus, jolla tarkoitetaan tutkijoiden vastavuoroista arvostusta toisiaan kohtaan. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2017, 211-212.)

Omassa työssämme huomasimme, että romaneista löytyviä tutkimuksia on vielä niukalti suomessa, mutta ulkomailla niitä on jonkin verran enemmän. Uskomme kuitenkin aiheemme olevan kiinnostava ja tarpeellinen, jotta ennakkoluuloja ja asenteita saadaan hillittyä. Lisäksi olemme työtä tehdessämme olleet rehellisiä ja käyttäneet vain tietoa, jota tieteellisistä julkaisuista olemme löytäneet. Lisäksi mielestämme työmme auttaa hoitajia kohtaamaan ja takaamaan romaniasiakkaille hyvän ja oikeudenmukaisen hoitokokonaisuuden.

Nykyään korostetaan jo tutkimusaiheen valitsemisen olevan eettinen valinta. Tutkijan tulee miettiä aiheen vaikutusta yhteiskunnallisesti ja tutkimuksen vaikutusta tutkimukseen osallistuviin. Tutkimuksen hyödyllisyys

on tutkimusetiikan periaate ja oikeutus. Tutkimuksen hyöty ei kaikissa tapauksissa kohdistu tutkittavaan henkilöön, sillä tutkimuksen tuloksia voidaan joskus hyödyntää vasta tulevaisuudessa uusilla potilailla ja asiakkailla. Tutkimusetiikassa on tärkeää kaikenlaisten haittojen minimointi ja näihin sisältyy muun muassa fyysiset, psyykkiset, taloudelliset ja sosiaaliset haitat. Näitä mahdollisia haittoja tulee miettiä jo tutkimussuunnitelmaa tehtäessä ja ennaltaehkäisyä tulee pohtia. Itsemääräämisoikeus on ensisijaisen tärkeää tutkimukseen osallistuville. Vapaaehtoisuus ja oikeus kieltäytyä tutkimuksista on taattava kaikille tutkimukseen osallistuville. Tutkitavan henkilön on tiedettävä tarkasti, millaiseen tutkimukseen hän osallistuu ja mitä kaikkea tutkimukseen kuuluu. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2017, 218-219.)

Plagioinnilla tarkoitetaan toisen ihmisen kirjoittaman tekstin kopiointia ilman asiaankuuluvia lähdeviitteitä. Myös omien tulosten toistaminen on plagiointia. Asiasisältöihin viitattaessa on tärkeää käyttää lähdeviitteitä ja suorissa lainauksissa pitää käyttää lainausmerkkejä. Internetin käyttö saattaa myös houkutella plagiointiin, mutta internetistä saatuja lähteitä käytettäessä pitää muistaa samat eettiset siteeraamisen periaatteet, kuin paperiversioitakin käytettäessä. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2017, 224.)

Tulosten keksiminen tarkoittaa, että saatuja tuloksia vääristellään tai niille ei kerrota asiaankuuluvia lähteitä. Tämän vuoksi tutkimuksessa on erittäin tärkeää kuvata kaikki tutkimuksen eri vaiheet. Myös mahdollisesti ilmaantuvat negatiiviset tulokset julkaistaan ja tutkimuksen puutteista kerrotaan rehellisesti. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2017, 225.)

Tästä hyvänä esimerkkinä huomasimme eräissä lähteissä negatiivisen sävyn romaneja kohtaan. Kirjoitimme nekin työhömmе siinä muodossa omin sanoin, niin että lähteen kannanottokin välittyi työssämme. Tämä lisää työmme laatua ja luotettavuutta.

Tutkimuksen eettisyyden tarkastelu on meillä kohdistunut lähinnä vain tutkimusaineistoon, oikeanlaiseen lainaamiseen ja tutkimuksesta saatavaan hyötyyn hoitajille ja romaneille. Koska teimme kuvailevaa kirjallisuuskatsausta, meidän ei tarvinnut miettiä esimerkiksi haastateltavien potilaiden kannalta eettisiä tutkimuksen periaatteita. Lähdeaineistona opinnäytetyössämme käytimme koulussa tiedonhaun tunneilla opittuja tieteellisiä lähteitä käytäviä hakukoneita. Pidämme näitä lähteitä eettisesti kestävinä. Olemme pyrkineet käyttämään lähteinä vain luotettavaa materiaalia ja olemme jättäneet esimerkiksi opinnäytetyöt pois lähteiden joukosta. Olemme yrittäneet käyttää monia eri lähteitä jokaista eri asiakokonaisuutta käsitellessä ja olemme olleet neutraaleja tulosten valinnassa ja raportoinnissa.

Aiheemme pääosamateriaali koostuu tutkimustuloksista, jotka ovat kymmenen vuoden ajalta, tosin osa tutkimuksista on vähäisen tietomäärän

vuoksi vanhempaakin. Olemme kuitenkin valikoineet vanhemman tiedon niin, että se olisi edelleen käypää ja ajantasaista tietoa. Tämän avulla saimme koottua eettisesti oikeanlaisen ja kattavan kuvauksen Romaneista. Teimme sen parini kanssa hyvässä yhteistyössä ja työprosessi oli molemmille mielenkiintoinen ja työläs.

5 OPINNÄYTETYÖN TULOKSET

Tähän kappaleeseen kokoamme aineistoista saatuja tuloksia liittyen tutkimuskysymyksiin. Aineistomme tiedot olivat hyvin paljon yhdenmukaisia ja samaa tietoa löytyi monesta eri lähteestä. Tämä lisää mielestämme tietojen luotettavuutta.

5.1 Miten romaniasiakas käyttää terveystalvveluita?

Romanit ovat perinteisesti eläneet laajennetuissa perheissä, joissa on kulttuurilliset asiat ja historia ovat vaikuttaneet terveystalvveluiden käyttöön negatiivisesti. Tämän vuoksi romaniasiakkaat käyttävät terveystalvveluita paljon harvemmin kuin kantasuomalaiset. Koska romaneita on vainottu kautta historian kantaväestön toimesta, suhtautuvat romanit epäilevästi auktoriteetteihin ja hoitohenkilökuntaan. Tämän vuoksi onkin erityisen tärkeää, että romaniasiakkaiden kanssa luodaan luottamuksellinen hoitosuhde. (STM n.d.)

Romanikieli eroaa joiltakin osin suomen kielestä. Esimerkiksi romanikielystä puuttuu paljon lääketieteellistä sanastoa, jonka vuoksi romaniasiakkaat eivät välttämättä ymmärrä hoito-ohjeita. Romanikieli on ollut perinteisesti vain puhuttua kieltä ja vasta myöhemmin kirjoitettua kieltä. Tämä on eräs syy, jonka vuoksi romanit pelkäävät, että he eivät tule ymmärretyksi ja eivät käytä terveystalvveluita niin paljon. (Viljanen, Hagert ja Blomerus n.d.) Lääkärilehti kertoo, että romanit menevät sairaalaan vasta kun vakava sairaus haittaa perus arjessa selviytymistä. Tämän vuoksi usein romaneilla on sairauden suhteen heikompi ennuste toipumiseen ja sairauden hallintaan. (Lääkärilehti 2008.)

Sairaalassa ollessaan romanialia käy katsomassa monet sukulaiset ja ystävät. Näin ollen sairaalassa saattaa olla vierailuaikoina runsaasti romaneita. Lisäksi heidän uskomustensa vuoksi kahta eri ikäistä romanialia ei saa laittaa samalle osastolle samaan aikaan. Tämä aiheuttaa välillä ongelmia esimerkiksi potilassiirroissa ja osaston toiminnassa. Vanhempi romanialia ei voi myöskään olla samassa rakennuksessa alemmassa kerroksessa nuorempaan romanialiin nähden, jos samassa rakennuksessa on samaan aikaan kaksi romanialia hoidossa. (Opetushallitus 2012, 39, 43.)

Romanit käyttävät neuvolapalveluita raskauden aikana kantaväestöä vähemmän ja epäsäännöllisesti. Ellei raskaudessa tule komplikaatioita, romani nainen saattaa käyttää neuvolapalveluita vasta raskauden loppuvaiheessa. (Lääkärilehti 2008.) Opetushallitus kertoo, että romaniäidin tullessa neuvolaan on hänellä yleensä muutkin lapset mukana ja hän haluaisi samalla kertaa tarkastaa kaikki lapset. Tämän vuoksi romaniasiakkaalle tulisi varata enemmän vastaanottoaikaa. (Opetushallitus 2012, 36-37.)

5.2 Minkälaisia asenteita romaniasiakkailta on terveyspalveluita kohtaan?

Historian aikana romaneita on syrjitty ja heitä ei ole hyväksytty osaksi yhteiskuntaa ja he ovat perinteisesti olleet kiertolaisia. Tämän vuoksi esimerkiksi säännölliset terveydenhuollon käynnit ovat olleet vähäisiä. (Taylor 2014, 7, 11-12.) Vuonna 1919 romanit saivat samanarvoiset perus kansalaisoikeudet, kuin kantaväestö Suomessa. Tämä on voinut vaikuttaa heidän asenteisiinsa. (Opetushallitus 2012, 7.)

Romaneiden kulttuurissa sairastunutta ihmistä tuetaan mahdollisimman paljon kotona ja vanhukset hoidettaisiin mieluiten loppuun asti kotona. Tämän vuoksi romanivanhuksia tavataan harvemmin vanhainkodeissa ja hoitolaitoksissa. Lisäksi luontaislääkityksellä on pitkät perinteet romanikulttuurissa ja se voi vaikuttaa asenteisiin nykyaikaista hoitoa kohtaan. (Opetushallitus 2012, 30.)

Sairaalassa romanit haluavat pitää omat vaatteensa, johtuen kulttuurillisista puhtaustavoista. Hoitohenkilökunnan tulisi ymmärtää heidän kulttuuriaan ja sallia romaniasiakkaan pitävän omia vaatteitaan. Vastoin yleisiä käsityksiä romanit pitävät erittäin hyvää huolta hygieniastaan ja heidän vaatteensa ovat yleensä hyvin puhtaita. (Lääkärilehti 2018.)

Seksuaaliasiat ovat romaneille tabu ja vastaanotolla niistä ei tulisi puhua vanhempien romanien läsnä ollessa. Näistä asioista puhuttaessa on soveliasta pyytää vanhempia romaneita poistumaan huoneesta. Seksuaaliasioihin kuuluvat muun muassa raskaus, ehkäisy, synnytys ja pienet lapset. Nainen nähdään ”saastaisena” vyötäröstä alaspäin ja tämän vuoksi he pitävät pitkää hametta. (Lääkärilehti 2001.) Romanit suhtautuvat psyykkisiin sairauksiin samalla tavalla, kuin somaattisiin sairauksiin ja mielenterveysasioita ei pidetä kovinkaan leimaavina. Romaneille on tärkeää osallistua kuolevan romanin saattohoitoon. Pitkienkin matkojen takaa tullaan katsomaan kuolevaa romanian. Kuolevalle romanille ja omaisille on tärkeää olla vierellä loppuun asti ja kuoleman hetkellä. (Opetushallitus 2012, 31,43.)

5.3 Jatkotutkimusehdotukset

Mielestämme jatkotutkimukseen hyvä aihe voisi olla nimenomaan käsitellä tutkimuksellisesta näkökulmasta romaninuria ja heidän kulttuurinsa

erityispiirteitä terveydenhuollon jatkuvasti muuttuvassa ympäristössä. Romaneista löytyy melko vähän tietoa suomen kielellä ja englanniksikin oli haasteellista löytää suurta määrää tietoa. Suomessa voitaisiin tutkia lisää terveyseroja romanien ja kantaväestön välillä.

6 POHDINTA

Monet uskomukset ja myytit purettiin opinnäytetyömme myötä ja saimme aikaan monipuolisen paketin. Opimme myös itse työn tekemisestä paljon ja miten monipuolinen ja monivaiheinen prosessi opinnäytetyö on. Saimme myös itse lisää tietoa romanikulttuurista ja osaamme varmasti tulevaisuudessa paremmin huomioida ja luoda hyvän hoitokokonaisuuden romaniasiakkaillemme.

Aiheenamme oli perehtyä ja tutustua romanikulttuuriin ja sen eri perinteisiin ja tapoihin, mitä on hyvä huomioida luodakseen hyvä ja yhtenäinen hoitokokemus myös romaniväestölle. Aiheemme rajaus oli alun perin Romaninuori terveydenhuollon palveluissa, mutta aihe muutettiin koskemaan kaikenikäisiä romaneja, sillä tietoa lapsista löytyi hyvin niukasti.

Tutustuimme parini kanssa aiheeseen ja jaoimme mistä kumpikin etsii tietoa ja kokoonnuimme sitten yhteen kokoamaan saadun tiedon ja korjasimme tekstiämme aina opinnäytetyön pajoissa saadun palautteen mukaan. Pikkuhiljaa tekstimme muodostui kattavaksi paketiksi ja aloimme viimeistelemään sitä hyvään muotoon.

Työtä tehdessämme opimme paljon uusia asioita romanikulttuuriin ja heidän tapoihinsa liittyen. Monet ennakkoluulotkin romaneja kohtaan väistyivät, kun opimme, mistä jokin ennen niin kummallisena pitämämme asia oikein oli johtunut. Olemme työelämässä jo aiemman ammatin tiimoilta olleet tekemisissä romaniyhteisön kanssa ja osan asioista olimme jo enakkoon oppineet työelämässä.

Mielestämme tämä opinnäytetyön aihe tulee auttamaan hoitohenkilökuntaa kunnioittavassa kohtaamisessa, niin kouluterveydenhuollossa, terveysasemilla ja sairaaloissa. Kouluterveydenhuollossa on hyvä antaa romanikulttuurin hienoisten piirteiden tulla esiin ja näin luoda romaniäidille ja lapselle ystävällinen ja luotettava käynti. Terveysasemilla puolestaan on aina hyvä varata aikaa enemmän romaniasiakkaille, sillä useimmiten siellä saattaa olla yhden potilaan sijaan kolmenkin potilaan asiat kerralla. Sairaalassa puolestaan tulee ymmärtää koko yhteisön voima ja tulet huomaamaan, että suku pitää yhtä, eikä jätä toisia pulaan.

Koimme suurimman hyödyn työtä tehdessämme olleen sen, että tulevaisuudessa osaamme ottaa huomioon romanikulttuurin puhtauskäsitteitä ja

erilaisia kulttuurivivahteita, jotta voimme luoda romanipotilaille tasa-arvoisen ja kunnioittavan kohtelun eri terveydenhuollon sektoreilla. Lisäksi ymmärrämme paremmin kulttuurien aiheuttamia kuiluja, joita pyrimme helpottamaan potilaslähtöisesti ja kulttuuria kunnioittavalla tavalla.

Uskomme, että opinnäytetyötä tehdessämme olemme myös kehittäneet hoitotyön osaamista ja tutkimuksellisen kirjallisuuskatsauksen rakenne on tullut tutuksi monella eri tavalla. Olemme myös tajunneet monia eri asioita, joita olimme ennen pitäneet vain uskomuksina romaneihin liittyen. Tästä hyvänä esimerkkinä on se, että romanien puhtauskäsitys on paljon laajempi kokonaisuus, kuin pelkästään siisteys.

Opinnäytetyön teon prosessi sujui melko tasaiseen tahtiin, vaikka välillä tuli vaikeita kohtia, joissa jouduimme miettimään, miten etenemme. Opinnäytetyöpiireistä saimme hyviä neuvoja, joiden avulla saimme työstettyä ongelmakohtia. Vaikeuksista huolimatta olemme tyytyväisiä, että olemme oppineet tieteellisestä kirjoittamisesta ja lähdekritiikistä paljon.

7 LÄHTEET

Abdelhamid, P., Juntunen, A. & Koskinen, L. (2010). *Monikulttuurinen hoitotyö*. Porvoo 2010 Wsoy pro.

Allen, D. & Adams, P. (2012) *Social work with Gypsy, Roma and Traveller Children*. CoramBAAF. <https://ebookcentral-proquest-com.ezproxy.hamk.fi/lib/hamk-ebooks/reader.action?docID=3002778>

Brusila, P. (2008). *Seksuaalisuus eri kulttuureissa*. Opinnäytetyö. Hoitotieteen koulutusohjelma. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Haettu 04.02.2019 osoitteesta: <https://www.jamk.fi/globalassets/tutkimus-ja-kehitys--research-and-development/tki-projektien-lohkot-ja-tiedostot/mauste/seksuaalisuus-eri-kulttuureissa-1.pdf>

Cleemput, P., Parry, G., Thomas, K., Peters, J., Cooper, C. (2007) Health-related beliefs and experiences of Gypsies and Travellers: a qualitative study. Pubmed. Haettu 29.11.2018 osoitteesta <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2652909/>

Heaslip, V. (2015). *Experiences of Vulnerability from A Gypsy/Traveling perspective: A Phenomenological study*, Bournemouth University. Haettu 22.09.18 osoitteesta [http://eprints.bournemouth.ac.uk/21789/1/Heaslip%2C%20Vanessa Ph.D 2015.pdf](http://eprints.bournemouth.ac.uk/21789/1/Heaslip%2C%20Vanessa%20Ph.D%202015.pdf)

Heikinheimo, M. (2015). *Romanit*. Tampere. Mediapinta 2015.

Jamk. (2009). Kirjallisuuskatsaukset. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Päivitetty 22.12.2016. Haettu 22.9.18 osoitteesta <https://oppimateriaalit.jamk.fi/yamk-kasikirja/kirjallisuuskatsaukset/>

Kangasniemi, M., Utriainen, K. Ym. (2013). Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsenettyyn tietoon. Väitöskirja. Hoitotieteellinen tiedekunta Haettu 28.10.18 osoitteesta <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ELE-1614408>

Kankkunen, P. & Vehviläinen-Julkunen, K. (2017). *Tutkimus hoitotieteessä*. 1. painos. Sanoma Pro Oy Helsinki

Lääkärilehti (2001). Millaista on seksuaalisuus eri kulttuureissa? Haettu 8.1 osoitteesta <https://www-laakarilehti-fi.ezproxy.hamk.fi/pdf/2001/SLL422001-4309.pdf>

Lääkärilehti (2008). Potilaana romani – kuinka huomioin kulttuurin?. Haettu 21.11.2018 osoitteesta <https://www-laakarilehti-fi.ezproxy.hamk.fi/tyossa/ilman-ajanvarausta/potilaana-romani-kuinka-huomioin-kulttuurin/>

Minority Rights Group Finland. (2012). *Suomen kansalliset vähemmistöt: Kulttuurien ja kielten rikkautta*. 2.painos Otava Keuruu

Opetushallitus. (2012). *Romani ja terveystyö: Opas terveydenhuollon ammattilaisille*. 4. Painos. Juvenes print. Tampere

Pirttilahti, M. (2000). *Romanikulttuurin erityispiirteet asumisessa*. Ympäristöopas. Oy Edita Ab. Helsinki 2000. Haettu 20.01.19 osoitteesta: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/41091/Ymparisto-opas_77.pdf?sequence=1&isAllowed=y

STM (n.d.). Terveystyö. Haettu 20.01.19 osoitteesta: <https://stm.fi/terveystyö>

Taylor, B. (2014). *Another Darkness, Another Dawn: A History of gypsies, Roma and Travellers*. Reaction books, Limited. <https://ebookcentral-proquest-com.ezproxy.hamk.fi/lib/hamk-ebooks/reader.action?docID=1693633>

Toivanen, R. (2012). *Romanit ja kulttuuri: selvitys romanien osallisuudesta ja osallistumisesta kulttuuritoimintaan suomessa*. Ihmisoikeusliiton selvitys 1/2012. Haettu 11.12.18 osoitteesta: https://ihmisoikeusliitto.fi/wp-content/uploads/2014/05/Romanit_ja_kulttuuri_Selvitys_romanien_osallisuudesta_ja_osallistumisesta_kulttuuritoimintaan_Suomessa_IOL_2012.pdf

Törmä, S., Huotari, K., Tuokkola, K. & Pitkänen, S. (2014). Ikäihmisten moninaisuus näkyväksi: Selvitys vähemmistöihin kuuluvien ikääntyneiden henkilöiden kokemasta syrjinnästä sosiaali- ja terveystyöissä. Sisäministeriö 14/2014. Haettu 11.12.18 osoitteesta: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/78988/Ikaihmisten%20moninaisuus%20nakyvaksi.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Valvira (2008). Potilaan asema ja oikeudet. Haettu 20.01.19 osoitteesta: <https://www.valvira.fi/terveydenhuolto/potilaan-asema-ja-oikeudet-oikeudet>

Viljanen A-M., Hagert T & Blomerus S. (N.d.). *Kulttuurien kohtaaminen: Romanit suomalaisessa terveydenhuollossa: tasa arvon ansat*. Haettu 21.11.18 osoitteesta <http://www.terveysportti.fi/ezproxy.hamk.fi/xmedia/duo/duo96300.pdf>